

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет гуманітарних наук
Кафедра загального і слов'янського мовознавства

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – магістр

на тему: **«СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ
УКРАЇНСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ 2022-2023 РОКІВ»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,
Спеціальності 035.01 Філологія
Освітньо-наукової програми
«Теорія, історія української мови та компаративістика»
Капустян Юлія Олегівна

Керівник Непоп-Айдачич Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Рецензент Айдачич Д.

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« _____ » _____ 20 ____ р.

Київ – 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	2
РОЗДІЛ 1. ДИНАМІКА ЯК ОЗНАКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	5
1.1. Динамічні процеси в українській мові.....	5
1.2. Неологія в українському мовознавстві.....	10
1.3. Корпус ПАВУК як джерельна база дослідження.....	14
РОЗДІЛ 2. МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ 2022-2023 РОКІВ.....	19
РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ КЛАСИ УКРАЇНСЬКИХ НОВОСЛІВ.....	26
3.1.Зброя та дії, пов’язані з її використанням.....	26
3.2. Цивільне життя.....	31
3.3. Відтопонімні дериванти.....	39
3.4.Деривати від антропонімів – назв політичних та громадських діячів.....	40
3.5. Назви росіян.....	49
3.6. Назви Росії.....	55
3.7. Події в Росії та світі.....	59
3.8. Події на фронті	64
3.9. Військовослужбовці.....	67
Висновки.....	73
Список використаної літератури.....	79

ВСТУП

Мова завжди йде пліч-о-пліч зі своїми носіями. Вона першою реагує на зміни, зумовлені особистісним розвитком мовця, постійно поповнює свій лексичний склад, наближаючи його до найактуальнішого, та є дуже чутливою до будь-яких змін у політичному, культурному чи економічному житті певного суспільства.

У такий спосіб проявляється те, що мова жива, адже саме вона є відображенням тих реалій, у яких перебуває народ. Фактично, вона і живе зі своїм народом. Найкраще це можна помітити в періоди важливих історичних подій. У такі моменти зникає певна стабільність і починаються доволі динамічні процеси як зовні, так і всередині. Мова перестає бути звичайним способом комунікації, а виходить на вищий рівень – стає ідентифікатором нації, її світогляду та її життя.

Будь-яка мовна система передбачає наявність динамічних процесів на синхронному зрізі. Це пов'язано з тим, що в ній поєднується стабільне та динамічне. Таке об'єднання дозволяє зафіксувати та передати наступним поколінням мовців сталі моделі, структуру, а також виокремити зміни, що є відображенням того чи іншого періоду.

Одним із динамічних процесів виступає неологізація лексики, що сьогодні активно досліджується в українському мовознавстві такими науковцями як Н. Клименко, С. Карпіловська, Л. Струганець, О. Тараненко, О. Стишов, А. Нелюба, Ж. Колоїз тощо. Виникнення нових предметів чи явищ в житті певного народу потребує їхнього опису або ж найменування. Задовольнити ці потреби можна шляхом творення нових слів або ж неосемантизмів – наявних слів із новим значенням.

Виникнення нових лексем не буває хаотичним. Воно відбувається за прикладом вже наявних в мові слів та за допомогою відомих словотвірних моделей.

На лексичний склад будь-якої мови суттєво впливає війна, яка приносить із собою низку раніше не відомих подій та слів. Так, 2014 року після початку

війни українська мова значно збагатилася неологізмами, що пов'язані з подіями на фронті. 2022 рік приніс із собою повномасштабну війну, внаслідок розгортання якої збільшилися і масштаби нової лексики. Відповідно, варто говорити не лише про неологізми, але й про неофраземи, нові вислови та неографію.

Зафіксувати нову лексику досить важко, адже вона утворюється та поширюється переважно в соціальних мережах. Для того, аби мати можливість відстежувати динаміку виникнення нових слів, ми вдалися до корпусів текстів, а саме – до вебкорпусу ПАВУК. Його особливістю є щоденне оновлення матеріалу з телеграм-каналів, ютубу та новинних сайтів, що дозволяє фіксувати зміни в мові одночасно з їхнім виникненням.

Актуальність роботи зумовлює те, що після початку повномасштабної війни життя змінилося, і саме мова зафіксувала ці зміни в своєму складі. Сьогодні українці щодня послуговуються словами, які потрапили до нашого лексичного складу через війну. Факт виникнення нових слів майже щоденно говорить про те, що нам варто проаналізувати способи їхнього творення. Можливо, з часом такі лексеми зазнають пасивізації, однак сьогодні нашим завданням є зафіксувати їхню наявність та простежити певні тенденції сучасного українського словотворення.

Новизною роботи є те, що ми вперше застосували корпус текстів ПАВУК як джерельну базу задля збору і класифікації всіх можливих неологізмів, які виникли в період повномасштабного вторгнення. Така автоматизована вибірка дозволила нам широко охопити якнайбільше лексем та форм їхнього існування.

Метою нашого дослідження є семантичний і словотвірний аналіз усіх тих неологізмів, що сьогодні є в активному вжитку, але не є зафіксованими в словниках. Маємо за мету проаналізувати їхні семантичні та структурні особливості.

Об'єктом роботи є неолексеми, які увійшли до складу української мови у 2022-2023 рр.. **Предметом** дослідження виступають семантичні групи та словотвірні моделі, з допомогою яких утворюються нові слова.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- дослідити динамічні процеси, характерні для української мови;
- окреслити стан вивчення неології в українському мовознавстві;
- проаналізувати новостворений корпус текстів ПАВУК;
- зібрати та класифікувати матеріал;
- виділити тематичні групи новослів;
- виділити словотвірні та семантичні характеристики неолексем;
- прослідкувати за тенденціями словотвору;
- виокремити неосемантизми та okazіоналізми.

Матеріалом дослідження слугувало 154 неологізми, що були виділені під час роботи з вебкорпусом ПАВУК. Вони відібрані з телеграм-каналів, коментарів на ютубі та новинних сайтів.

У процесі аналізу було застосовано метод суцільної вибірки, описовий, культурно-історичний, системно-класифікаційний, контекстно аналітичний методи та прийом кількісних підрахунків.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ДИНАМІКА ЯК ОЗНАКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Динамічні процеси в українській мові

У мові завжди поєднується статичність та динамічність. На початку XIX століття це вдалося довести завдяки розвитку порівняльно-історичного мовознавства. Знайшла підтвердження думка про те, що мова – це явище, яке постійно зазнає змін, тобто завжди перебуває в русі, але в той же час має певну стабільність та незмінність.

Ці, на перший погляд, непокєднані речі, мають великий сенс, адже стабільність і стійкість необхідні мові для того, щоб зберігати певні явища та риси, передавати їх наступним поколінням, бути зрозумілою для носіїв. Із іншого боку таку ж необхідність має і динамічність. Вона дозволяє фіксувати нові явища та описувати події в житті певного мовця.

Вперше про розмежування цих понять зазначив Фердинан де Сосюр. Він виділив терміни «статика», «динаміка», «синхронія» та «діахронія» для того, аби виокремити рух і стан в мові. Відповідно до його досліджень, синхронна лінгвістика – це наука про стан мови, на який не впливають ніякі історичні зовнішні фактори. У цьому аспекті, на його думку, варто розглядати лише внутрішню будову.

У той же час діахронія, яку дослідник отожднював з динамікою, вказує на еволюцію мови. Однак науковець переважно не зважав на них, пояснюючи це тим, що такі зміни зафіксовані в надто малих масштабах для вивчення, тож ними можна знехтувати [46, с. 128-129].

Такий підхід до вивчення мови було спростовано Празькою лінгвістичною школою, членами якої були В. Матезіус, Р. Якобсон, В. Скалічка тощо. Дослідники доводили існування динамічної синхронії, що вже йде в розріз із поглядами Ф. де Сосюра. У цьому випадку чітке розмежування діахронії та синхронії нівелюється у зв'язку з аргументами, що свідчать на користь їхньої взаємодії [26, с. 94-101].

Змінність як властивість мови є досить перспективним аспектом дослідження будь-якої лексичної системи. Це питання активно вивчали І. Бодуен де Куртене, Е. Косеріу, О. Мельничук, А. Білецький, Л. Булаховський, С. Семчинський, Н. Клименко, М. Навальна тощо.

Сьогодні ж більшість науковців погоджується з тим твердженням, що мова поєднує в собі стан руху та спокою, і саме це робить її єдиною врівноваженою системою. Дослідники розрізняють синхронію та діахронію, усвідомлюючи, що діахронія може бути не лише динамічною, але й стабільною. Тоді як синхронія – не лише статична, але й динамічна. Динаміка і статика можуть одночасно прослідковуватися в певному зрізі, адже вони постійно взаємодіють між собою [7, с. 406].

Учені дотримуються тієї думки, що на взаємозв'язок статичного та динамічного в мові впливає насамперед тісний зв'язок між мовою і суспільством. Під час розвитку останнього активно змінюється лексичний склад, але ці взаємини двохсторонні, тож і мова впливає на суспільство, зокрема тим, що надає кожній людині відчуття приналежності до певної групи, її світогляду, традицій та історії.

Сьогодні динаміку як ознаку української мови активно вивчають О. Тараненко, С. Єрмоленко, Н. Клименко, Є. Карпіловська Л. Струганець, М. Навальна, М. Бойчук, А. Нелюба, Л. Мацько, О. Стишов, К. Городенська тощо. Науковці підходять до вивчення питання з різних поглядів, зокрема досліджують кількісне оновлення, якісні зміни, пасивізацію лексики, активізацію дериваційних процесів тощо. Загальний огляд праць вищезгаданих вчених дозволяє зробити висновок, що ті зміни, які відбуваються в лексиці, вказують на те, що навіть на синхронному рівні української мови присутня діахронія.

Так, наприклад, О. Стишов зазначає, що в будь-якій мові основний склад повинен бути стабільним у межах 60-90%. Решта ж слів може змінюватися, тобто оновлюватися, або ж переходити в пасивний стан [48, с. 12].

Причини цих змін також є сферою зацікавлень науковців. Зокрема, С. Семчинський наголошує на тому, що їх варто поділити на позамовні та мовні [44, с. 264]. Іншими словами – екстралінгвальні та інтралінгвальні. Останні поділяються на зовнішні та внутрішні.

Загалом, до екстралінгвальних факторів зараховують розвиток суспільства, культури, науки, технологічний прогрес тощо. Йдеться про події в житті певного народу, що впливають на розвиток її лексичного запасу. О. Стишов, зокрема, говорячи про українську державу, виділяє такі: Помаранчева революція, Революція гідності, АТО, покращення мовної політики в державі, вплив інтернету тощо [48, с. 13]. Ми б додали до цього ще коронавірус, затвердження нової версії правопису української мови, події повномасштабного вторгнення.

Усі ці фактори так чи інакше збагатили українську мову величезною кількістю слів, адже принесли багато нових явищ та понять. Наприклад, А. Нелюба видав словник неологізмів, що прийшли в українську мову разом з подіями 2004 року [34]. Згодом він разом з Є. Редькою видав «Лексико-словотвірні інновації» з новоутвореннями 2014 року [35].

До зовнішніх мовних факторів зараховують ті, у яких простежується вплив однієї мови на іншу, внаслідок чого відбуваються структурні і неструктурні зрушення у мовній системі.

Зокрема, С. Семчинський зауважує, що варто виділяти два типи іншомовних впливів: «1) коли іншомовний вплив посилює тенденцію, властиву мові, яка зазнає впливу; 2) коли іншомовний вплив породжує в мові нові явища або тенденції» [44, с. 265].

В українській мові найбільший вплив зовнішніх мовних факторів фіксується на рівні запозичень із російської та англійської мов. Вплив першої пов'язаний із тим, що Україна – постколоніальна держава і довгий час була русифікована. Українцям штучно нав'язали російську за допомогою відповідної мовної політики, яка діяла і після здобуття незалежності. Наслідком цього стало

збагачення української мови російськими словами, що зберігаються й донині через людей, котрі досі спілкуються чужою мовою.

У зв'язку з глобалізацією вплив англійської інтенсивніше проявляється протягом кількох останніх десятиліть. Англійська мова стала найпоширенішою в світі і здобула статус міжнаціональної. Окрім цього, більшість інноваційних технологій Україна впроваджує під впливом західного світу, тож мова комунікації з ним мусить бути універсальною. Такою прийнято вважати саме англійську, внаслідок чого назви нових предметів чи явищ впроваджуються переважно нею.

Внутрішні фактори, які впливають на зміни лексичного складу – це ті, що показують самовдосконалення мовної системи через мовців. До них зараховують принцип економії мовних ресурсів, надання переваги емоційно-експресивним формам, відродження питомих структурних ознак національної мови тощо [44, с. 265].

Л. Паламарчук слушно зауважує, що саме взаємодія обох цих факторів дає можливість оновлення та збагачення мови, її перебудови, а також кількісних та якісних змін [37, с. 5].

Усі ці зміни в українській мові відбуваються за певними тенденціями, з-поміж яких О. Стишов виділяє:

- наслідки глобалізації: використання іншомовних дериваційних моделей, калькування слів, запозичення;
- етнізацію, тобто націоналізацію мови, що передбачає відродження особливостей національних мов, які вказують на їхню ідентичність. Йдеться про збереження і розвиток питомих лексем та творення нових за зразком структурних, семантичних, стилістичних та інших особливостей певної мови;
- гібридизацію, тобто поєднання іншомовних та рідних словотвірних моделей;
- інтелектуалізацію – поширення книжних слів, переважно запозичених термінів чи професіоналізмів, у всіх стилях української мови: від розмовного до конфесійного;

- орозмовлення – поширення розмовних слів у різних стилях української мови. Зокрема, йдеться навіть про використання подібних лексем у науковому чи офіційно-діловому стилях;

- пуризацію – витіснення росіянізмів та англіцизмів за допомогою використання питомих відповідників та творення слів за українськими словотвірними моделями;

- мовну економію, що відбивається у використанні аббревіатур, складних слів, усічень чи неосемантів;

- субстандартизацію – використання в публіцистичному та художньому стилях жаргонів, аргю, слів, що не фіксуються в словниках;

- антропоцентризм, що вивчає зв'язок мови і людини. Йдеться про внутрішні процеси, світогляд, цінності та культурні надбання;

- моду і мовні смаки, тобто певні лексеми стають загальноновживаними через загострену увагу до них або ж предметів чи явищ, що вони називають [48, с. 14-22].

Автори «Динамічних процесів в сучасному українському лексиконі» виділяють також тенденцію до активізації та пасивізації лексики в публіцистичному тексті. Усі зміни в межах цього напрямку дослідники поділили на три категорії: повну заміну слова, часткову та зміну сфери обертання слова [22, с. 74].

Отже, усі ці тенденції доводять, що мова і суспільство тісно взаємодіють між собою та впливають один на одного. Відповідно, динаміка є важливою ознакою, оскільки її процеси наближають мову до того, щоб вона могла відображати дійсність, у якій живуть її мовці. Завдяки динаміці ми можемо фіксувати лексеми, що відійшли в давнину разом з явищами, які вони описували. Із іншого боку – усі нові слова в мові дають змогу з'ясувати настрої її носіїв та є важливими для дослідження.

1.2. Неологія в українському мовознавстві

Незважаючи на те, що в українському мовознавстві неологію як окрему науку почали виокремлювати ще в двадцятих роках XX століття, сучасні дослідники вважають її не повністю сформованою, аргументуючи це тим, що нині досі не існує єдиного терміна на позначення одиниці, яка б називала нові явища.

Сьогодні відомі різні синонімічні поняття: *нововведення, новотвір, неологізм, неосемантизм, неофразема, інновація, неонімінатія, неонім, неолексема* тощо. На нашу думку, найбільш вживаним є термін *неологізм*, значення якого фіксується в Одиннадцятитомному словнику української мови: «нове слово або вислів, що з'являється у мові» [50, Т. 5, с. 348].

Українські мовознавці, зокрема Н. Клименко, С. Карпіловська, Л. Струганець, О. Тараненко, О. Стишов, А. Нелюба, Ж. Колоїз, активно вивчають причини творення неологізмів, виділяють їхні класифікації, способи творення тощо.

Так, прослідковуємо в праці О. Тараненка, що неологізми є історично змінною категорією. Він відносить їх до розрядів пасивного словника, адже це ті лексеми, що ще не ввійшовши до активного вжитку, можуть одразу ж і зникнути [51].

О. Стишов, у свою чергу, наводить основні причини, що зумовлюють появу неологізмів. З-поміж них він виділяє необхідність називати явища, предмети, дії, що є новими для суспільства; необхідність змінити назви, що вже існують, на вдаліші або ж коротші слова; появу нових значень у відомих раніше словах; потребу в емоційно-експресивній назві предмета чи явища [48, с. 32-33].

Відповідно до цього, виникла потреба в класифікації неологізмів. Так, наприклад, К. Ладоня виділяє неолексеми, неофраземи і неосемеми. У межах першої групи дослідниця виокремлює: власне неолексеми, тобто слова, що мають нову форму та зміст; новотвори – слова, що творяться за зразком наявних словотвірних моделей і за допомогою тих лексем, що вже існують в мові; трансформації, тобто слова, що поєднують форму зі значенням, яке раніше

транслювали інші слова; семантичні неологізми – наявні в мові форми, що повністю змінили значення або ж розширили його [29, с. 39].

О. Стишов, окрім наведених вище, виділяє ще одну групу – функційні неологізми. Йдеться про лексеми і вислови, що в минулому активно використовувалися, тож зараз відновлюють своє існування [48, с. 35].

Окрім цього, традиційно в лінгвістиці фіксують поділ лексем на загальномовні та індивідуально-авторські. До загальномовних зараховують ті лексичні одиниці, що досить швидко входять у широкий ужиток та вказують на актуальні події, предмети тощо. Індивідуально-авторські існують переважно в текстах письменників та рідко стають загальноновживаними. Вони часто виконують художню функцію і зберігають в собі індивідуальні особливості творця.

За способом творення неологізми можна поділити на словотвірні та семантичні. Відповідно, перший тип характеризується словотвірною деривацією. Йдеться про творення нових слів завдяки словотвірним моделям, що вже існують. Другий тип відзначається семантичною деривацією, появу якої спричиняє метафоризація, метонімія, термінологізація або ж детермінологізація [51].

Творення нової лексеми зазвичай відбувається протягом двох етапів. Науковці зауважують, що під час першого етапу відбувається виділення об'єкта та його ознак чи відношень. Внаслідок цього утворюється певна когнітивна структура, якій потрібно дати номінацію. У такий спосіб відбувається наближення до другого етапу, що закриває цю потребу. Йдеться про створення форми та змісту цієї номінації, що відбувається за допомогою формування ономасіологічної та словотвірної структур [22, с. 52].

Однак П. Ковалів зауважує, що такі творення нових слів мають бути натуральними і відбуватися лише за умови достатнього володіння мовою. На підтвердження цих слів він наводить цитату О. Синявського, який зауважував: «Як далеко не кожне сполучення звуків піяна дає акорд, так далеко не механічно творяться нові слова з відомих елементів. Як знаючись тільки добре на музиці,

маючи вправність у грі, людина може взяти і новий добрий акорд, так тільки глибоко й повно знаючи мову, можна утворити нове слово, без наміру, не надумано, а цілком натурально» [23, с. 1].

Процеси словотвору пов'язані з лексикою і граматиною. У зв'язку з цим виділяють чотири способи словотворення: лексико-семантичний, лексико-синтаксичний, морфологічно-синтаксичний та морфологічний.

Перший із них характеризується зміною значення слова у зв'язку з його розщепленням на кілька самостійних значень. Другий – лексико-синтаксичний спосіб – відзначається з'єднанням слів, внаслідок чого утворюється одне слово з єдиним значенням. Морфологічно-синтаксичний спосіб – це перехід слів із однієї частини мови в іншу, наприклад, субстантивація, ад'єктивація, адвербіалізація тощо. Морфологічний спосіб є найпоширенішим в українській мові, адже відповідає за творення слів за допомогою морфем. До нього належить афіксація, безафіксний спосіб, словоскладання та аббревіація.

Найпродуктивнішим для української мови способом словотвору є афіксація. Він поєднує суфіксацію – творення слів за допомогою суфіксів, що поширено в іменниках, дієсловах, прикметниках, прислівниках; префіксацію – творення слова з приєднанням префікса до основи, що прослідковується під час роботи з дієсловами, прикметниками, іменниками та прислівниками. Поєднання цих двох способів призвело до виокремлення суфіксально-префіксального способу, що поширюється на вже згадані частини мови [23, с. 2].

Окрім цього, продуктивним є також безафіксний спосіб, який працює шляхом усічення твірної основи. Усічення відбувається і під час формування аббревіатур, що прослідковується здебільшого в іменниках.

Досить велика кількість слів утворюється за допомогою осново- та словоскладання. Для першого способу необхідно залучати інтерфікси для поєднання основ кількох слів. Другий же передбачає поєднання двох слів без допоміжних морфем.

Однак під час процесу словотвору часом порушуються його норми, що спричиняє появу okazіоналізмів. Л. Пустовіт та Н. Клименко подають визначення

цього терміна: «Оказіоналізм – незвичне, здебільшого експресивно забарвлене слово, утворене на основі наявного в мові слова або словосполучення, іноді з порушенням законів словотворення чи норми мовної, що існує лише в певному контексті, в якому воно виникло» [41, с. 432]. Деякі дослідники ототожнюють цей термін із неологізмом, однак різниця полягає в тому, що оказіоналізм зберігає свою новизну постійно, а неологізм з часом переходить до загальновживаної лексики.

Автори «Динамічних процесів в сучасному українському лексиконі» виділяють три способи творення оказіоналізмів. До першого відносять порушення когнітивної структури, тобто виділення тих об'єктів найменування, що не передбачені мовною категоризацією світу. До другого способу відносять порушення ономазіологічної структури, тобто прослідковується невідповідність на рівні змісту номінації. Третій спосіб налічує порушення, що зумовлені потребою ігрового чи експресивно-оцінного словотворення [22, с. 53-59].

Важливими компонентами є неосемантизми. Йдеться про лексеми, що фіксуються в словниках з одним значенням, але вживаються – з іншим. Це може бути пов'язано з метафоричним вживанням або ж з набутими додатковими експресивно-оцінними значеннями. Поява таких лексем часто є наслідком тенденції до мовної економії або ж переходу локальних термінів до загальновживаної лексики. Найчастіше неосемантизми вдається зафіксувати в контексті і переважно в публіцистичному та художньому стилях.

Загалом дослідники, вивчаючи семантичну структуру слова, викоремлюють три типи: семантичне ускладнення – процес збільшення значень лексеми; семантичне спрощення – зменшення значень лексеми; переінтеграція – зміна значень певного варіанта лексеми [22, с. 241].

Н. Клименко, Є. Карпіловська та Л. Кислюк поділяють неосемантизми на семантичні дериванти, які є наслідком семантичного словотворення в межах відомого слова, приховані запозичення, тобто раніше адаптовані і запозичені слова, що набувають нового значення, новотвори, що характеризуються

повторним використанням певної словотвірної моделі для творення нового значення [22, с. 241].

Поєднання неосемантизмів із іншими лексемами спричиняє створення неофразем. Неофразами ми називаємо нові стійкі словосполучення з ідіоматичною семантикою. Ю. Цигвінцева зазначає, що такі нові вислови чи фрази з'являються у зв'язку з впливом семантичної деривації, а особливо метафоризації, на звичайні словосполучення. У результаті відбувається певне переосмислення та з'являється нове значення, підкріплене новою асоціацією [54, с. 142].

Усі неологізми, неосемантизми, неофразами потрібно фіксувати для того, щоб зберегти їх як частину нашої історії. Це можливо зробити за допомогою укладання словника, тож важливо зауважити про вагомий внесок неографії в розвиток неології. Неографія відповідає за збереження нових слів і значень у словниках. В українському мовознавстві цим питанням активно займаються Д. Мазурик, А. Нелюба, Г. Віняр, Є. Карпіловська, Ж. Колоїз тощо.

Мова поповнюється неологізмами в періоди великих змін для її народу. Українська мова рясніє ними з моменту проголошення незалежності України, адже з 1991 до 2024 років в державі постійно відбуваються все нові й нові події. Ймовірно, це пов'язано з розвитком країни, адже вона стає щораз прогресивніша та сильніша. Однак події 2022 року, що змусили українців поповнити склад української мови неологізмами, чи не найбільше вплинули на загальну мовну ситуацію в країні.

Проблемою є те, що сучасні неолексеми здебільшого поширюються на просторах інтернету в різних соціальних мережах, тож самостійно їх зафіксувати буде дуже складно. Саме тому під час збору матеріалу для подібних досліджень фахівці звертаються до корпусів текстів.

1.3. Корпус ПАВУК як джерельна база дослідження

Корпусом текстів вважають систематизоване та структуроване комп'ютерне зібрання текстів природної мови у різних варіантах та формах [17,

с. 38]. Іншими словами це текстові дані, що внесені в комп'ютер та об'єднані в корпус за певними функціями. Відповідно, залежно від своєї функції, від типу матеріалу чи програмного оброблення корпуси можуть бути дослідницькими, ілюстративними, моніторинговими, референційними, синхронними, діяхронними, динамічними, статичними, загальномовними, спеціальними, повнотекстними, фрагментними, усними, писемними, одномовними, кількомовними, порівняльними, паралельними, анотованими, неанотованими.

Кожен із них формується за певними критеріями, зафіксованими у вимогах Стандарту кодування корпусу. О. Демська, до прикладу, виділяє перелік вимог, яким повинен відповідати будь-який корпус:

- Автентичність – передбачає те, що видозміни корпусного матеріалу є забороненими.
- Репрезантативність – тексти повинні відображати реальний стан мови в певний період.
- Квантитативність – передбачає те, що корпус має бути кількісним: в середньому від мільйона до понад п'ятсот мільйонів слів.
- Закодованість – наявність певних символів, які дають змогу комп'ютерному забезпеченню зрозуміти та виконати певний запит [17, с. 36-37].

Українська корпусна лінгвістика наразі активно розвивається, однак ще не сформувалася так добре, як в інших мовах. М. Шведова подає перелік українських корпусів, з-поміж яких: Корпус української мови на сайті mova.info, Корпуси текстів української мови кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету на сайті corpora.donpu.edu.ua, Український веб-корпус Лідського університету, Польсько-український паралельний корпус domeszek.pl/~polukr/index.php, Генеральний регіональний анотований корпус української мови (ГРАК), Лабораторія Української, Український веб-корпус Лейпцизького університету, Вебкорпус *Araneum Ucrainicum*, *ukTenTen: Ukrainian corpus from the Web*, Польський автоматичний вебкорпус української мови (ПАВУК), Український парламентський корпус (*ParlaMint*), Браунський український корпус, *Lang-uk.*,

Корпус української мови бібліотеки «Чтиво», UA-GEC: корпус текстів з розміченими граматичними помилками [55, с. 34].

Наявність корпусів текстів значно полегшує процес збору інформації для досліджень різного виду. Робота з ними дозволяє отримувати дані про лексичний склад певної мови, його зміни та оновлення. Це відбувається завдяки тому, що лінгвістичні корпуси містять тексти, що походять з книг, журналів, інтерв'ю, соціальних мереж.

Соціальні мережі, на нашу думку, є важливим джерелом дослідження неологізмів в українській мові. Насамперед, варто зауважити, що саме там відбувається активне обговорення всіх подій, висловлення всіх емоцій та зародження різних дискусій.

Комунікація в режимі онлайн раніше переважала серед молоді, однак карантин всесвітнього масштабу 2020 року змусив усіх адаптуватися до спілкування в мережі. Війна ж продовжила цю тенденцію, оскільки більшість новин щодо подій в країні люди черпають саме з вебресурсів.

Це багате джерело інформації, адже спілкування в соціальних мережах не має обмежень. Люди можуть використовувати будь-яку лексику, нехтувати розділовими знаками та створювати нові лексеми. Саме цей простір дозволяє нам найкраще зрозуміти стан живої української мови, дослідити його особливості та виокремити певні тенденції.

В основі нашого дослідження лежить вебкорпус української мови ПАВУК, що був створений у співпраці з польськими науковцями та представлений у квітні 2023 року. Він містить тексти з березня 2022 року, тобто обмежений лише періодом повномасштабного вторгнення. У корпусі зафіксовано тексти з телеграм-каналів, ютуба, твітера та новинних сайтів. Він щодня оновлюється та одразу подає морфологічну й синтаксичну розмітку. М. Шведова зазначає, що ПАВУК не містить текстів з друкованих джерел, а створений переважно на основі інтернет-комунікації. У ньому одразу з'являються свіжі матеріали, що дозволяє стежити за змінами в мові щодня. На своїй сторінці у Facebook дослідниця зауважує, що для розробки ПАВУКа було залучено нейронну мережу

Stanza, яка дозволяє розпізнавати на рівні морфологічного опису навіть те, що не фіксує словник.

Порівнюючи новостворений корпус із відомим корпусом ГРАК, важливо зауважити, що останній містить більш літературні тексти, у той час як ПАВУК засвідчує саме живе мовлення з усіма його відступами від норми в соціальних мережах. Окрім цього, оновлення ГРАКу відбувається двічі на рік, що часто призводить до появи вже не актуальних текстів. У корпусі ПАВУК можна ж відслідковувати слова за точним днем його вживання. Наявність синтаксичної розмітки у корпусі ПАВУК також виділяє його, адже ГРАК не має подібного у своєму функціоналі.

Задля здійснення пошуку в корпусі необхідно ввести запит, наприклад, зі словом *байрактарити*: [lemma="байрактарити.*"&oov="true"]. Умовне позначення oov="true" допомагає знайти слова, які ще не зафіксовані в словниках. У результаті пошуків ми отримуємо, до прикладу, ось такий вислів: «*Говорю вам це як людина яка взяла собі за звичку [байрактарити:verb:imperf:inf] кожного ранку*» [telegram, 2022-11-09]. Ліворуч і праворуч від самого слова розміщено контекст, у якому вжито задане в запиті слово. Поряд у дужках додано його морфологічні та синтаксичні особливості. Опісля цитати подається канал, із якого взято приклад слововживання, та безпосередньо дата публікації.

Підсумовуючи сказане в цьому розділі, варто наголосити на тому, що будь-яка мова є досить чутливою та відкритою системою. Вона поєднує в собі рух і стан, на взаємодію яких впливають зв'язки між мовою і суспільством. Під час розвитку носіїв української мови активно змінюється й її лексичний склад. Із іншого боку, мова також впливає на мовців, надаючи їм відчуття приналежності до певної нації, її традицій та історії.

Одним із динамічних процесів, які сьогодні активно відбуваються в українській мові, є неологізація. Вона передбачає оновлення лексики шляхом утворення нових слів, фразеологізмів, значень уже відомих лексем. Факторами для цього можуть бути зовнішні чинники або ж внутрішні – еволюція мови.

Сьогодні українці намагаються зберегти всі лексичні надбання своєї мови та створюють нові корпуси текстів на основі соціальних мереж, щоб якомога точніше і швидше все зафіксувати. Усе це доводить думку науковців про те, що в результаті тісної взаємодії між мовою і суспільством динамічні процеси можуть відбуватися навіть у синхронії.

РОЗДІЛ 2. МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ 2022-2023 РОКІВ

24 лютого 2022 року Росія здійснила повномасштабне вторгнення на територію України. Ця подія стала сильним поштовхом для більшості українців у прийнятті рішення про перехід на українську мову. Цей свідомий вибір українців, зокрема і відомих музикантів, акторів, журналістів, спортсменів тощо, суттєво вплинув на розвиток національної свідомості та самоідентифікації.

І. Ренчка вказує, що причиною такого рішення найчастіше ставало бажання «не бути як вони», тобто не мати нічого спільного з росіянами – тими, хто вбиває населення України та знищує її міста [42, с. 82]. Із перших днів війни українська мова стала певним маркером, що визначав своїх і чужих. На просторах інтернету часто поширювалися дописи зі словами, які варто використовувати для того, аби перевірити походження людини. Йдеться про слова *паляниця*, *нісенітниця*, *крамниця*, *Укрзалізниця*, які містять м'який звук [ц'], що відсутній в російській мові. Відповідно, росіяни не змогли б вимовити ці слова правильно, тож цей своєрідний пароль існував довгий час.

Згодом цей розпізнавальний код було вдосконалено, і для проходження ідентифікації українцям потрібно було пояснити різницю між *полуницею* і *паляницею*, *пихвою* і *пахвою*.

Українська мова допомагала виявити ворога як в тилу, так і на війні чи у прифронтовій зоні. Зі слів очевидців, під час поранення українського військового його побратими та лікарі зобов'язані розмовляти з ним лише українською мовою, щоб під час шоку людина не подумала, що знаходиться в оточенні ворога. Схожа ситуація і щодо евакуації населення із прифронтових міст. Там до місцевих необхідно звертатися лише українською, аби вони спокійно реагували та розуміли, що їх прийшли врятувати військові їхньої держави.

Окрім цього, 2022 рік задав певний тренд на українську мову не лише в Україні, але й поза її межами. Представники більшості країн Європейського Союзу та США неодноразово записували відеопривітання для українців українською, намагалися сказати кілька слів на виступах чи засіданнях на знак підтримки. За даними платформи Duolingo, українську мову почало вивчати

понад 1,3 мільйони іноземців. Так, вивчення української мови за один рік найбільше зросло в таких країнах: Ірландія – на 2229%, Німеччина – 1651%, Польща – 1615%, Нідерланди – 1590%, Чехія – 1513%. Чого вартує тільки гасло «Слава Україні», яке почало звучати у всіх куточках світу й асоціюватися з боротьбою, незалежністю та витримкою українського народу [52].

Національний інститут стратегічних досліджень поділився ключовими тенденціями розвитку української мови під час війни. Науковці, перш за все, фіксують рошення українськомовної аудиторії, підтверджуючи це даними соціологічних досліджень. Останнє з них, проведене 2023 року дослідницькою агенцією Info Sapiens, показало наступні результати: за рік повномасштабної війни українськомовних громадян стало більше на 16% - 62% зафіксовано у січні 2023 року на противагу 46%, що було зафіксовано у лютому 2022 року. Російськомовних громадян, відповідно, стало менше на 13% [52].

Окрім цього, українська мова почала домінувати у неформальному спілкуванні, віртуальному просторі, на музичних платформах та в побуті.

Не менш важливою тенденцією стала легалізація лайки. Із початком російського вторгнення в українському інфопросторі лайка стала загальноживаною як у ЗМІ, так і в музиці, поезії, рекламі, на поштових марках, одязі та в звичайних розмовах. Ймовірно, це пов'язано з переживанням важких подій, враження від яких описати звичайними словами видається недостатнім. Можемо допустити, що саме лайка допомагає більшості виражати гнів, огиду, ненависть, презирство тощо.

Ще однією вагомою зміною стало те, що українці всюди намагаються принизити росію через написання назви цієї країни з маленької літери. Ба більше, вони ще й використовують прийменник *на*, аби применшити територію цієї держави. Це відбувається у відповідь на те, що росіяни роками вживали топонім Україна тільки з прийменником *на*, тобто вважали Україну частиною своєї території.

Повномасштабна війна та мода на все українське не могли не відобразитися на лексичному складі української мови, адже з'явилася потреба у

номінації нових незрозумілих явищ та предметів. Унаслідок цього протягом 2022-2023 років спостерігаємо за активними динамічними процесами в українській мові, наслідком яких є утворення нових лексем.

Незважаючи на те, що словниковий склад української мови збагатився словами по типу *бандерівці, пуйло, тітушки, дияві, ватники, сепари, АТО, зелені чоловічки* тощо ще 2014 року, сьогодні лексеми подібної тематики заповнили абсолютно весь наш простір. Під час повномасштабної війни навіть протягом одного дня може з'явитися кілька нових слів, що позначають як військові технології і стратегії, так і психологічний стан українців.

Війна в Україні вплинула й на лексику інших народів. Зокрема, у словник слів та фраз англomовного сленгу Urban Dictionary додали слово *заукраїнено*, що означає 'коли ти Росія і ти вторгаєшся в країну, а у відповідь отримуєш приниження на глобальному рівні' [3].

Філологи усвідомлюють важливість цього етапу в розвитку української мови, оскільки зміни в її лексичному складі означають те, що мова жива і вона переживає всі події зі своїм народом. Саме тому філологічні студії протягом 2022-2023 років активно поповнювалися різного роду дослідженнями нової лексики. Зокрема, для більшості науковців постало питання фіксації та тлумачення неолексем. З-поміж таких дослідників виділяємо праці Г. Вусик, Н. Павлик, М. Жулінська, О. Круглій, І. Козинець, О. Петрів, А. Гладченко, О. Комарова, Г. Люзьяк, А. Зан тощо.

Окрім цього, фіксуємо наявність словників неологізмів 2022-2023 років. Це переважно цифрові словники, що створені на волонтерських засадах командами певних інтернет-видань чи організацій. Наприклад, інформаційне агентство АрміяInform представило словник, що складається з 25 неологізмів, 9 словосполучень та 9 неосемантизмів. «Звісно, він не претендує на вичерпність, адже новотвори з'являються та виходять з ужитку майже щодня», – саме так коментують свій проєкт розробники [11]. Однак ми вважаємо, що подібні ініціативи є важливим вкладом в історію та збереження пам'яті про воєнні роки.

Варто згадати й про поповнення української мови фразеологізмами. Здебільшого вони утворювалися на фоні кульмінаційних подій, які викликали широкий спектр емоцій в українців. За кожним новим фразеологізмом стоїть певна чуттєва історія. Наприклад, з-поміж найпоширеніших фразеологізмів виділяємо наступні:

- *Як дрони банками* – ‘чітко в ціль’. Цей вислів пов’язаний із історією про те, як жінка намагалася збити ворожий дрон банкою огірків із вікна своєї квартири.
- *Як Київ за три дні* – ‘ніколи’. Йдеться про те, що Росія планувала захопити Київ протягом трьох днів, однак у неї це не вийшло.
- *Як долар у Росії* – ‘дуже дорого’. Через напад на Україну Росія потерпала від великих санкцій та економічних утисків з боку західних країн, що підтримують Україну.
- *Як міст Кличка* – ‘сильний’. Ця історія пов’язана з вибухом, який стався поблизу пішохідного моста, що був побудований за ініціативи мера міста Віталія Кличка. Міст вцілів навіть після вибуху, тож поширилося подібне висловлювання.
- *Завести трактор* – ‘застосувати неочікувану зброю’. У перші дні вторгнення Україна ще не мала достатньо озброєння, тож українці використовували трактори, щоб викрадати танки ворогів.
- *Як Азовсталь* – ‘незламний’. Фразеологізм пов’язаний із обороною Маріуполя, який повністю захопили росіяни. Єдиним місцем, що перебувало під контролем українськими військовими, був завод «Азовсталь», де довгий час ЗСУ тримали оборону та не давали можливості ворогу повністю контролювати місто.
- *Привезти унітаз* – ‘мародерити’. Фразеологізм пов’язаний із тим, що росіяни в окупованих містах викрадали в людей техніку, одяг та відправляли в Росію. Часом рівень крадіжки доходив навіть до унітазів.
- *Валяти шольца* – ‘давати пусті обіцянки’. Пов’язано з німецьким канцлером Олафом Шольцом, який постійно обіцяв надати Україні допомогу, але завжди змінював своє рішення.

- *Проявити жест доброї волі – ‘відступати’*. Вислів, пов’язаний із відступом росіян із острова Зміїний. Начебто це було їхнє рішення і вони поступилися українцям, хоч насправді їх постійно обстрілювали ЗСУ і не залишили вибору.

- *Два-три тижні – ‘дуже довго’*. Цей вислів особливо поширений був у перші дні повномасштабної війни, коли Олексій Арестович запевняв усіх, що війна закінчиться через два-три тижні.

Спостерігаємо збагачення української мови ще й новими скоромовками. Бачимо, що їх активно використовують саме на різних курсах та порталах для вивчення української мови. Ймовірно, ці скоромовки створили саме задля того, аби відшліфувати в російськомовних громадян, що почали вивчати рідну мову, правильну вимову. Йдеться про такі вислови:

1. *Клара для Карла вкрала байрактара.*
2. *Чорної ночі червона калина хилилась хилилась під Хливнюка, та не схилилась, а розвеселилась.*
3. *Мріє Марія про ЗСУшника, Маріїні мрії та богу у вушко.*
4. *Українські волонтери волонтерять-волонтерять, всі червоні хрести переволонтерять, всіх без бронежилетів забронежилетять, без тепловізорів затепловізорять, а недобайрактарених забайрактарять, усі збори і банки закривають, ще й долари не міняють.*
5. *Українські паляниці зі смаком полуниці продаються у крамниці біля Укрзалізниці [1].*

Варто згадати й вислови, що стали загальноновживаними й фіксуються скрізь: починаючи від дописів у соціальних мережах, закінчуючи брендуванням на одязі:

1. *Руский воєнний корабль, іди нахуй!*
2. *Без світла чи без вас – без вас!*
3. *Азов – сталь.*
4. *Ти ж моє серденько, а я не можу жити без серденька.*
5. *Де б у світі тільки не билося українське серце, там є Україна.*

6. *Вова, їбаи їх, блять!*
7. *Доброго вечора, ми з України.*
8. *Добрий день, everybody.*
9. *Козацькому роду нема переводу.*

Найчастотнішими лексемами, які ми виділяємо в словниках та працях вищезгаданих дослідників, є *орки, аналоговнет, рашисти, макронити, кімити, бандеромобіль, арестовлення, кадирити, свинособаки, байрактарити, джавеленіти* тощо.

Ці слова також є новими для української мови, тож нам важливо зрозуміти, чому вони утворилися і за допомогою яких словотвірних моделей. Задля цього необхідно здійснити вибірку неологізмів та визначити тенденції їхнього творення.

Під час роботи з корпусом текстів ПАВУК нам вдалося зібрати 154 лексем, що не містяться в словниках, та поділити їх на 9 тематичних груп: зброя та дії, пов'язані з її використанням, цивільне життя, відтопонімі дериванти, деривати від антропонімів – назв політичних та громадських діячів, назви росіян, події в Росії та світі, назви Росії, події на фронті, військовослужбовці.

Оскільки в корпусі текстів ПАВУК оновлення матеріалу відбувається щоденно, то вважаємо за необхідне зазначити, що подані нами в цьому дослідженні дані є актуальними станом на 29 квітня 2024 року.

Аналіз зазначених тематичних груп є важливим, зважаючи на мовну ситуацію в Україні. Ми спостерігаємо за оновленням української мови в надто великих масштабах і з суттєвою швидкістю. Переважна більшість відібраних нами слів сьогодні вже є загальноновживаною, тож необхідно зрозуміти, звідки прийшли нові лексеми, які словотвірні моделі використали задля їхнього творення, і яке значення їм надають ті чи інші морфеми.

Існує велика ймовірність, що не всі ці слова з часом перейдуть до розряду пасивної лексики, а факт виникнення нових слів майже щоденно говорить про те, що нам варто проаналізувати способи їхнього творення.

Підсумовуючи, варто зауважити, що війна суттєво вплинула на розвиток української мови. Події 2022-2023 років зумовили зростання кількості мовців як серед українців, так і серед іноземців. Українська мова стала світовим трендом і зазнала впливів на лексичний склад ззовні. Вона й донині залишається важливим інструментом боротьби та розпізнавання «своїх» / «чужих». Українська щодня фіксує і відображає на лексичному рівні всі ті події, що так чи інакше вражають її носіїв, тож дослідження поточного стану мови є важливим завданням для лінгвістів.

РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ КЛАСИ УКРАЇНСЬКИХ НОВОСЛІВ

3.1. Зброя та дії, пов'язані з її використанням

До першої тематичної групи «Зброя та дії, пов'язані з її використанням» увійшли новотвори, що пов'язані зі зброєю, яку Україні передали західні партнери, або ж тією, що використовує ворог проти українців. За допомогою вебкорпусу ПАВУК нам вдалося зібрати 18 одиниць, що фіксують це. Більшість слів цієї групи є запозиченнями, адже в нашій мові раніше не було ні подібних лексем, ні предметів, до яких ми могли б їх застосовувати.

Відповідно, іншомовні лексеми *Bayraktar*, *Javelin*, *Stinger*, *NLAW*, *HIMARS*, *Shahed* було адаптовано до української фонологічної системи та відтворено як *байрактар*, *джавелін*, *стінгер*, *енло*, *хаймарс*, *шахед*. Вони закріпилися в українській мовній системі у зв'язку з тим, що відбулася адаптація на фонетичному, граматичному та семантичному рівнях. Усі згадані лексеми є прямими запозиченнями, тобто такими, що безпосередньо перейшли з однієї мови в іншу.

Винятком вважаємо слово *Shahed*, що є прикладом опосередкованого запозичення, адже спершу воно потрапило до російської мови через те, що Росія почала використовувати та виробляти зброю з такою назвою. Наслідком запозичення слова через посередництво іншої мови стала фіксація двох різних варіантів передачі цієї лексеми в українській мові: *шахід* та *шахед*.

Вищезгадані запозичення вважаємо лексичними, адже під час їхньої адаптації збереглися первинна форма та зміст. Саме ці адаптовані іншомовні іменники стали твірними основами для низки дієслів, пов'язаних із процесом застосування цих видів зброї.

Зокрема прослідковується творення інфінітивів за допомогою використання суфікса основи **-и-** та інфінітивного суфікса **-ти**: «*Говорю вам це як людина яка взяла собі за звичку [байрактарити:verb:imperf:inf] кожного ранку*» [telegram, 2022-11-09]; «*Буде разом з вами орків [джавелінити:verb:perf:inf]*» [telegram, 2022-10-10]; «*це як людина яка взяла собі*

за звичку [*стінгерити*:verb:perf:inf] **кожного ранку**» [telegram, 2022-11-09]; «*Хаймарсели, хаймарсимо і будемо* [*хаймарсити*:verb:imperf:inf]» [youtube, 2022-07-27].

Усі наведені лексеми є своєрідними синонімами та вживаються зі значенням ‘вбивати’. Різниця між ними полягає лише в тому, якою саме зброєю ця дія буде виконуватися: *байрактарити* – ‘знищувати ворога за допомогою безпілотного літального апарата Bayraktar турецького виробництва, що може літати за допомогою дистанційного керування або ж автономно’.

Джавелінити – ‘вбивати за допомогою протитанкового ракетного комплексу Javelin, який українці отримали від американських союзників’.

Стінгерити – ‘використовувати зенітно-ракетний комплекс Stinger, що є переносним та належить до класу «земля-повітря», для знищення ворога’. Перейшов до українців від американських партнерів.

Хаймарсити – ‘використовувати реактивну артилерійську систему HIMARS американського виробництва задля ударів по місцях скупчення ворога та збереження власного особового складу’.

У творенні цих лексем ми спостерігаємо використання питомих українських суфіксів, що поєднуються з іншомовною основою. Відповідно, спостерігаємо за словотвірними неологізмами.

Творення дієслів цієї групи здебільшого відбувається префіксальним або суфіксальним способом, що передбачає поєднання інтерферованої основи іменника з афіксами. Оскільки ми фіксували здебільшого початкові форми дієслова, то суфіксальна частина залишається на рівні суфікса основи **-и-** та інфінітивного суфікса **-ти**.

Особливо вартує уваги різноманіття префіксів, які були зафіксовані під час дослідження. Найуживанішим у групі «Зброя та дії, пов’язані з її використанням» став префікс **за-**, що вказує на певний результат інтенсивної, цілеспрямованої дії з максимальною силою: «*може тебе правда* [*забайрактарити*:verb:perf:inf], як *русачка?*» [telegram, 2023-09-14]; «використанням відомих літальних апаратів. Принагідно варті уваги слова

[*заенлоїти*:verb:perf:inf]» [web, 2022-05-23]; «*Якщо к52 це летючий танк, то його можна [заджавелінити:verb:perf:inf]*» [telegram, 2022-06-30]; «*Принагідно варті уваги слова [застінгерити:verb:perf:inf], “заджавелінити”, котрі, аналогічно відповідаючи...”*» [web, 2022-05-23]; «*сільце під Судаком. Кізилташ. Дуже. От би [захаймарсити:verb:perf:inf]*» [twitter, 2022-08-16]; «*так то мається на увазі [занептунити:verb:perf:inf] русняве корито котре до наших портів підійде*» [telegram, 2022-07-22].

Із наведеного контексту можемо зробити висновок, що ці слова мають однакове значення – є синонімами до слова *знищити*. Ця дія можлива за умов застосування різного виду зброї:

забайрактарити – ‘знищити за допомогою безпілотної Bayraktar’;

заенлоїти – ‘знищити шляхом використання ручного протитанкового комплексу NLAW, що має інерційну систему наведення ракети’;

заджавелінити – ‘знищити за допомогою американської протитанкової зброї Javelin’;

застінгерити – ‘знищити щось зенітно-ракетним комплексом Stinger’;

захаймарсити – ‘знищити шляхом використання реактивної системи залпового вогню HIMARS’;

занептунити – ‘знищити українською протикорабельною крилатою ракетою Р-360, що входить до ракетного комплексу РК-360МЦ «Нептун»’.

Зустрічається також префікс **від-**, що є своєрідним індикатором динамічної ознаки, подібно до префіксів *за-*, *до-*, *по-*, *про-*. Поєднання префікса **від-** з дієслівною основою *байрактарити* зумовлює поєднання з цією основою значення ‘знищити в певний спосіб’.

«*Потрібна була ціла ракета, щоб [відбайрактарити:verb:perf:inf] цього левіатана*» [telegram, 2023-12-31].

Наступною групою є іменники, що утворені переважно суфіксальним способом. Зокрема тричі фіксуємо лексему *Джавелінка*, основа якої походить від назви протитанкового комплексу «Джавелін» та поєднується з суфіксом **-к-**, який в іменниках жіночого роду виражає відтінок здрібнілості та пестливості: «*Ця*

блогерка [джавелінка:noun:inanim:f:v_naz] і це її свіженьких висер в інстаграмі» [youtube, 2023-09-02].

Також поширеним є словоскладання, що простежується в наступних лексемах: «*треба нові [бандера:noun:anim:m:v_zna] - [смузі:noun:inanim:f:v_dav] готувати*» [telegram, 2022-06-26]. Це новоутворення зустрічається 12 разів у корпусі ПАВУК і складається з двох повнозначних слів *бандера* та *смузі*. Перше є похідним від прізвища Степана Бандери – українського політичного діяча, на честь якого росіяни називали українців бандерівцями, тобто тими, хто слідує за ідеями Бандери. Відповідно, українці також почали себе ідентифікувати з цим визначенням і застосовувати слово *бандера* як твірну основу для низки похідних слів.

Смузі ж – це коктейль, що готується шляхом змішування фруктів, овочів, ягід і перемелювання їх до стану однорідної маси. Поєднання цих слів спричинило появу нового значення – *бандера-смузі* стало синонімом до словосполучення *коктейль Молотова*, який застосовують для знищення ворожої техніки або ж самого ворога. До складу його інгредієнтів входить лише скляна пляшка, бензин та ганчірка.

Словоскладання цих іменників відбувається за типом складного слова іменник + іменник без додавання сполучного голосного.

113 разів відслідковуємо лексему *бандеромобіль*, що складається з основ слів *бандера* та *автомобіль* та має сполучний голосний *о*. Відповідно новолексема належить до складних слів за типом іменник + іменник. На прикладі цього слова бачимо ще один випадок використання лексеми *бандера* для творення неологізмів. Слово *автомобіль* має значення: ‘самохідна машина з двигуном внутрішнього згоряння для перевезення пасажирів і вантажів по безрейкових дорогах’ [50, Т. 1, с. 13]. Сполучення двох іменників із різними значеннями утворює нове – ‘броньована машина українських воїнів’. У цьому випадку частково поєднуються визначення обох лексем: «*Починаємо збір коштів на [бандеромобіль:noun:inanim:m:v_zna] для ЗСУ, в пріоритеті: розвідка, диверсійна група*» [twitter, 2022-04-06].

Цікавим є неологізм *ППОнеділок*, що простежується 8 разів. Лексема утворена шляхом поєднання аббревіатури *ППО*, тобто *протиповітряна оборона*, та *понеділок*. Ці лексеми сполучили через те, що росіяни обстрілюють населення України переважно в понеділок зранку, а більшість ракет збиває українська протиповітряна оборона, тож лексема *ППОнеділок* є своєрідною реакцією на ці обстріли та висловленням подяки Повітряним силам Збройних сил України. Автором неологізму є Нікіта Тітов – український художник, який в такий спосіб відреагував в соціальних мережах на один із масованих обстрілів.

У цьому випадку спостерігаємо накладання однієї лексеми на іншу за схожістю фонемного складу: «*Гарячий [ППОнеділок:noun:inanim:m:v_naz:prop]: ракетна атака на Київщину. Наслідки та перспективи*» [telegram, 2022-10-31].

512 разів фіксуємо неологізм *бледіна*, що має незвичне походження, адже його початкова семантика була втрачена. Слово походить від французького *bledina*, що є назвою бренду дитячого харчування. Вперше з ним зіштовхнулася волонтерка Меланія Подоляк на складі гуманітарної допомоги українцям. Згодом вона створила жарт у соціальній мережі Twitter на основі міжмовних омонімів *блядіна* та *бледіна*: «Львів, тривогу, знову летить якась *bledina*». Пізніше слово адаптували під фонетичну систему української мови і стали передавати через літеру *є* зі значенням ‘російська ракета’: «*Місто засинає, прикидається [бледіна:noun:anim:m:v_naz] й бабахає*» [twitter, 2022-04-07].

Загалом, питання мовної інтерференції часто порушується в сучасних неологізмах. На основі різних адаптацій до української системи ми подекуди зустрічаємо okazionalizmi. Наприклад, слово *Javelin* зустрічаємо в двох варіантах: *Джавелін* та *Джевелін*. Правильним прийнято вважати саме першу форму, однак друга зустрічається теж доволі часто – 95 разів: «*берем в руки [джевелін:noun:inanim:p:v_zna] і вперед. як офіцер, і як громадянин*» [youtube, 2022-06-01].

Схожа ситуація зі словом *шахед*, що походить від *Shahed* – назви іранського дрона-камікадзе – і передається як *шахед*, так і *шахід*, хоч і переважає

перший варіант, який ми фіксуємо 1000 разів: «Чи "шахід", а чи [шахед:noun:inanim:m:v_naz], Та звучить, немов мопед!» [telegram, 2022-10-04].

Отже, у тематичній групі «Зброя та дії, пов'язані з її використанням» переважають дієслова. 11 із 18 неологізмів позначають дії, що пов'язані із застосуванням певного виду зброї: *байрактарити*, *джавелінити*, *стінгерити*, *хаймарсити*, *забайрактарити*, *заджавелінити*, *застінгерити*, *заенлоїти*, *захаймарсити*, *занептунити*, *відбайрактарити*. Переважно вони мають значення *вбити*, *знищити* та походять від запозичених назв іноземного озброєння.

Ці слова здебільшого творяться за допомогою афіксації, а саме: суфіксальним способом шляхом додавання суфікса основи **-и-** та інфінітива **-ти**, префіксальним способом за допомогою префіксів **за-**, **від-**.

Іншими новими одиницями є іменники, які налічують 7 слів із цієї тематичної групи: *джавелінка*, *бандера-смузі*, *бандеромобіль*, *ППОнеділок*, *бледіна*, *Джевелін*, *шахед*. Найпоширенішим способом словотвору серед цих лексем є слово- та основоскладання за типом складних слів іменник + іменник зі сполучним голосним та без нього. Іншу частину групи «Зброя та дії, пов'язані з її використанням» складають інтерферовані іменники, що пройшли адаптацію до української фонетичної системи. Фіксуємо в межах цієї групи і okazіоналізми, що утворилися шляхом неправильної адаптації слова або ж опосередкованого запозичення.

3.2. Цивільне життя

Другу тематичну групу формують лексеми, що описують цивільне життя людей, які знаходяться в тилу. Їх ми налічуємо 23.

З-поміж цих лексем фіксуємо 8 дієслів. Зокрема, ми зустрічаємо переважно інфінітиви з суфіксом основи **-и-**, утворені від іменникових основ. Прикладом такої лексеми є слово *донатити*, що походить від запозиченого іменника *донат* і означає 'жертвувати кошти': «Ми не можемо, на жаль,

[*донатити*:verb:perf:inf] *безпосередньо на артилерію чи ракети (а жаль)*» [twitter, 2022-04-11].

Здебільшого дієслова цієї групи утворені префіксальним способом. Продуктивними є префікси **за-** та **від-**, що мають значення динамічності та результату тривалої інтенсивної дії: «*Я не проти [заволонтерити:verb:perf:inf] їм декілька ящиків водяри*» [telegram, 2022-12-08]; «*я зараз в твіттері шукаю пости, куди [задонатити:verb:perf:inf] гроші?*» [twitter, 2022-04-02]; «*Канець вона страшна! От її точно не захотіли би [відволонтерити:verb:perf:inf]*» [youtube, 2023-04-21].

Вищенаведені лексеми утворено від слів *волонтерити* та *донатити*. Відповідно вони мають наступні значення:

заволонтерити – ‘здобути необхідні речі’;

задонатити – ‘пожертвувати гроші чи інші речі’. Це слово здобуло особливу популярність під час повномасштабного вторгнення, адже волонтери почали залучати й іноземні платформи для збирання коштів, а там така дія називається *donate*.

Відволонтерити – ‘відпрацювати певний час безкоштовно’. Однак у поданому нами контексті воно вживається зі зміненою семантикою: ‘вчинити дії сексуального характеру’.

Префікс **на-** виражає об’єктне значення, тобто спрямованість дії на об’єкт. Таке ж значення фіксують префікси **з-**, **в-**, **за-**, **ви-** тощо. Прикладами словотворення з подібними афіксами є слова *наволонтерити* та *зукраїнити*. У першому випадку фіксуємо значення ‘знайти щось потрібне, навіть з-під землі’ [11]. У другому випадку фіксуємо кілька значень, одне з яких – ‘отримати глобальне приниження’. «*І не дай боже хтось в батареї скаже-треба [наволонтерити:verb:perf:inf] форму чи плити чи плитоноску*» [telegram, 2023-07-01]; «*мене теж бісить та кацапська мова, але нам потрібно [зукраїнити:verb:perf:inf] цих загублених овець, тільки я хз як*» [twitter, 2023-02-07].

Численну групу становлять іменники, утворені шляхом слово- та основоскладання. Наприклад, 45 разів відстежуємо лексему *пушкінопад*, що складається з основ двох слів: *пушкін* та *падати*. Основи поєднані між собою сполучним голосним *о*, тож слово належить до типу складних слів іменник + дієслівний пеня на означення людей, тварин та речей.

Відповідно поєднання значень обох лексем спричинило появу нового – ‘усунення різних об’єктів вшанування російського письменника Олександра Пушкіна’: «*І факт, що в Україні схаменулися, й [пушкінопад:noun:inanım:m:v_naz] стартував на наших теренах лиш тепер*» [web, 2022-04-23].

Також простежуємо 24 випадки використання лексеми *марічкосвіт*, що походить від складання основи слова *Марічка* та слова *світ*, які поєднує сполучний голосний *о*. У цьому випадку спостерігаємо за типом складного слова іменник + іменник. Лексема має значення – ‘уявний світ, у якому все позитивне і не існує проблем’. Іншими словами йдеться про те, що людина живе в певній ілюзії і не завжди хоче повертатися в реальність: «*буде цим же людям, коли вони вийдуть зі свого [марічкосвіт:noun:inanım:m:v_rod] , де політика - це щось далеке*» [twitter, 2022-05-28].

Цікавими випадками є новоутворення *всепропальці* та *мизамириці*. Під час створення цих слів вдалися до словоскладання та суфіксації. Не можемо вважати їх одиничними за вживанням, адже мінімум двічі кожна лексема фіксується в корпусі текстів ПАВУК.

Зокрема, слово *всепропальці* можемо розкласти на твірні лексеми: *все*, *пропало*. Творенню цього слова посприяв суфікс *-ець*, що виражає ознаку за належністю до організації, за діяльністю, походженням чи національністю. Відповідно до цього неологізм *всепропальці* використовують на позначення ‘людей, котрі належать до спільноти тих, хто бачить скрізь негатив і зраду’: «*Я просто не розумію, чого прагнуть добитись [всепропалець:adv] в коментарях*» [telegram, 2022-10-27]. Він належить до того типу складних слів, де подібні лексеми повстали з цілих словосполучень.

Ідентично до згаданого випадку утворилося слово *мизамирці*, однак словоскладання тут відбулося на основі слів *ми*, *за*, *мир*. Значення цього слова набуває негативної конотації – ‘назва людей, що належать до спільноти, яка сповідує мир і проти війни’. Представники цієї групи сповідують мир навіть за умови, що на них здійснено напад: «*та це куски лайна, старі мизамирці* [мизамирець:noun:inanim:p:v_naz]» [telegram, 2022-07-29].

Варто зауважити, що прослідковується й утворення нової аббревіатури – *ІПСО* – що розшифровується як *інформаційно-психологічна операція*, а також похідних від неї слів на зразок *інсошник*, тобто ‘людина, що поширює цю ІПСО’: «*Я ще хочу вірити, що це така* [інсо:noun:inanim:f:v_naz] *від біосмвття і все лише є вкидами...*» [twitter, 2022-04-04], «*уже котрий* [інсошник:noun:inanim:m:v_naz] *намагається цю фігню в наші канали просунути*» [telegram, 2022-06-19].

Задля створення останнього слова було використано суфіксальний спосіб, а саме суфікси *-ш-*, *-н-* та *-ик-*. Перший у цьому випадку афікс є суфіксальною зв’язкою – асемантемою. Суфікс *-ик-* має значення ознаки за фахом, місцем перебування, сферою діяльності. Часто задля демонстрації саме сфери діяльності людини цей суфікс сполучається з суфіксом *-н-*, утворюючи *-ник-*. Це ми спостерігаємо й у нашому випадку.

Слова *донат* та *блекаут* теж вважаємо неологізмами, адже вони стали загальноновживаними та перейшли до активної лексики. Зокрема, у корпусі ПАВУК нараховуємо по 1000 випадків вживання обох лексем. Це запозичені слова, що походять з англійської мови – *donate* та *blackout*. В оригіналі вони виступають дієсловами, однак в українській мові вони стали іменниками. Слово *донат* зазнало калькування, а *блекаут* було передано за допомогою прямої транслітерації: «*є пара зайвих гривень, буду довічно вдячна за* [донат:noun:inanim:m:v_zna]. *Картку дам в дм*» [twitter, 2022-04-26]; «*Який взагалі нафіг* [блекаут:verb:imperf:pres:s:2] *із такою кількістю генераторів??*» [twitter, 2022-11-02].

Також відстежуємо 4 лексеми, якими українці називають російськомовних співгромадян. Мовне питання сьогодні є важливим для України, адже велика кількість білінгвів з-поміж двох мов обрала українську, а російську вирішила залишити в минулому. Однак це зробили не всі, ба більше – ті, хто не перейшов на українську, запевняють інших у тому, що це ніяк не впливає ні на що. Саме тому наративи, які поширює описана група російськомовних українців, послугувала гарним підґрунтям для творення нових лексем.

З-поміж них виділяють неологізм *какаяразніца*, що налічує понад 1000 слововживань. Походить воно від усіченого варіанта вислову «Какая разница, на каком языке разговаривать?». Це речення відображає позицію багатьох людей, які використовують його в якості виправдання своєї поведінки. Відповідно, перша частина вислову була адаптована під українську мову та передана українською абеткою. Незважаючи на це, варто врахувати те, що вимова цього слова відбувається за зразком оригіналу, тобто російською мовою. Створення єдиної лексеми з цих двох слів вказує на зневагу.

Спостерігаємо за прикладом словоскладання з цілого словосполучення, адже обидві лексеми з'єднали для створення іменника-терміна, що описував би одразу російськомовну людину, що сповідує вищезгаданий наратив: «Як же це все вбити в голови усім цим [*какаяразніца*:noun:inanim:f:v_paz]? Так боляче від того, що такі просто» [youtube, 2022-04-15].

Вартий уваги випадок зі словами *рускощелепні* та *рускочелюстні*. Очевидно, що походять вони від словосполучень *руска щелепа* або ж *руска челюсть*. В обох випадках прослідковується російський прикметник *русская*, що є прямим запозиченням. В українській мові це слово зазнало змін, адже пристосувалося до її особливостей. Зокрема, чітко простежується те, що в ньому відбулося усічення та ствердіння звука *с*.

Фіксуємо також наявність російського слова *челюсть*, що перекладається як *щелепа* та має значення 'органу, що розташований в області ротового отвору і слугує для захоплення та подрібнення їжі' [50, Т. 11, с. 580]. На відміну від попередньої лексеми, *челюсть* не набула ознак української мови. Це пряме

транслітероване запозичення, яке поширилося переважно через вплив російської мови. Самі ж словосполучення покликані висміяти тих людей, які виправданням своєї російськомовної позиції вважають те, що в них щелепа розташована не так і їм важко говорити українською.

Лексеми утворені безафіксним способом шляхом основоскладань. Також в обох випадках присутній інтерфікс *о*, що поєднує їх між собою, тож можемо говорити про складні слова, утворені за типом прикметник + іменник. Незважаючи на це, обидва слова є прикметниками та вживаються для вираження зневаги до тих, хто досі говорить російською: «Як набридли ті рускощелепні [рускощелепний:adj:p:v_naz] коментатори. Ну невже так лінь вивчити державну??» [telegram, 2023-03-09]; «відфільтровували по мовній ознаці кандидатів, нахуя мені якісь блогери рускочелюстні [рускочелюстний:adj:p:v_naz:compb]?» [telegram, 2023-05-24].

Не менш поширеним є слово *москвороті*, що фіксується в корпусі текстів ПАВУК 815 разів. Воно має за твірну основу слова *москва* та *рот*, що поєдналися шляхом основоскладання за типом іменник + іменник та завдяки інтерфіксу *о*. Цей безафіксний спосіб фіксуємо у прикладах: «Слухайте ви **москвороті** [москворота:noun:anim:m:v_dav], це не вас випадково пуйло прийшло звільнять від української» [youtube, 2022-04-20]; «І всі як один, **москвороті** [москворота:noun:anim:p:v_naz], не приємні, видно що в душі ненавидять Україну» [youtube, 2022-04-29].

Яскраво проявилася і неосемантизація в тематичній групі «Цивільне життя». Наприклад, нового значення набула лексема *приліт*. Фіксуємо в Одинадцятитомному словнику української мови визначення: ‘дія за значенням прилетіти’, тобто з’явитися десь внаслідок польоту [50, Т. 7, с. 660]. Зважаючи на події війни, можемо говорити про набуття нового значення – ‘влучання ворожої ракети чи снаряда у що-небудь’: «Перший [приліт:noun:inanim:m:v_naz] з початку війни: рашисти обстріляли ракетами Тернопіль» [twitter, 2022-04-04]; «опублікував таке повідомлення: "10 хвилин

тому –[*приліт*:noun:inanim:m:v_naz] по залізничному вокзалу Краматорська. Працюють по скупченню ЗСУ» [web, 2022-04-08].

Нова семантика присутня і в слові *мопед*. Ці зміни значення пов'язані з подіями, які йому передували. Йдеться про іранський дрон-камікадзе, який застосовують росіяни задля бомбардування українських міст. Під час свого польоту дрон видає голосний звук, який дуже нагадує звук, який ми чуємо, коли рухається мопед.

Відповідно до цієї асоціації, сам дрон почали називати мопедом, хоча початково фіксуємо значення слова *мопед* як 'легкий малопотужний мотоцикл, що має також педальний привод' [50, Т. 11, с. 694]. «Чоловік відпочиває, коли ПВО збиває іранський [*мопед*:noun:inanim:m:v_zna]» [twitter, 2022-09-26]; «Ох.... Чого у мене таке відчуття, що сраний іранський [*мопед*:noun:inanim:m:v_naz] коштує на порядок дешевше за ракету цього ЗРК?...» [telegram, 2022-10-16].

Під час дослідження ми зафіксували ще одне слово, яке змінило своє значення на користь війни. Такою лексемою є *пташка*, яка в мирний час мала значення 'хребетна тварина, яка має тіло, вкрите пір'ям, дзьоб і замість передніх кінцівок крила' [50, Т. 8, с. 380]. Сьогодні ж конотація змінилась і тепер *пташка* – це 'безпілотний літальний апарат'. Цікаво, що для назви нового виду зброї використали саме це слово, адже безпілотник має подібні з пташкою функції і особливості, наприклад, вміння літати, наявність крил тощо. «Передана нами [*пташка*:noun:anim:f:v_naz] для наших бійців вже на бойовому чергуванні. Працюємо» [twitter, 2022-04-12]; «БМП та піхота намагалися сховатися. Знайти їх допомогла «[*пташка*:noun:anim:f:v_naz]» українських прикордонників». [web, 2022-05-17].

Прослідковуємо також зміну семантики у словах *мінусувати* та *відмінусувати*. Загалом це пов'язано з тим, що мова спілкування війських переважно перейшла на короткі повідомлення з використанням знаків + та -, де *плюс* має значення 'все добре', а *мінус* – зворотнє йому.

Одинадцятитомний словник української мови фіксує значення слова *мінус* як 'математичний знак для позначення дії віднімання та від'ємних чисел' [50, Т.

4, с. 743]. Утворене від нього дієслово *мінусувати* набуває значення ‘вбивати’, тобто зменшувати кількість ворогів: *«Таких мерзот треба лише [мінусувати:verb:imperf:inf] і не брати в полон! Рашист життя не заслуговує»* [youtube, 2022-07-12].

Лексема *відмінусувати* має подібне значення, але префікс **від-** додає їй конотації певної завершеності дії: *«Робимо все, щоб [відмінусувати:verb:imperf:inf] їхні сили»* [twitter, 2022-11-25]; *«чекали, коли відновляють Кримський міст, щоб остаточно його [відмінусувати:verb:imperf:inf]. Виходячи з дислокації військ та найоптимальнішого розвитку подій»* [web, 2023-04-29].

Отже, тематична група «Цивільне життя» налічує 23 лексем, більшість із яких є іменниками. Так ми нараховуємо 12 іменників: *пушкінопад, марічкосвіт, всепропальці, мизамирці, ІПСО, інсошник, донат, блекаут, какаязразніца, приліт, мопед, пташка*. З-поміж них продуктивним є слово- та основоскладання за типом складних слів іменник + дієслівний пенъ, іменник + іменник та творення з цілих словосполучень. Окрім цього, спостерігається творення аббревіатури та похідних від неї слів, утворених шляхом суфіксації. Також присутні запозичення, що були скалькованими або ж транслітерованими.

Група дієслів налічує 8 слів: *донатити, задонатити, заволонтерити, відволонтерити, наволонтерити, зукраїнити, мінусувати, відмінусувати*. Усі вони утворені префіксальним або ж суфіксальним способом: суфікс ініфінітива **-ти** та суфікс основи **-и-** чи префікси **за-, від-, на-, з-**.

Ще одна група слів представлена субстантивованими прикметниками: *рускощелепні, рускочелюстні, москвороті*. Найпродуктивнішим способом словотворення для згаданих лексем є слово- та основоскладання, тобто творення складного слова за типом прикметник + іменник із сполучним голосним *о* або ж іменник + іменник зі сполучним *о*.

3.3. Відтопонімні дериванти

Третя тематична група об'єднує слова, що походять від топонімів. Таких лексем ми нарахували 6. З-поміж них вдалося виокремити іменники та дієслова.

Досить поширеним топонімом у певний проміжок часу була назва села Чорнобаївка, де протягом деякого періоду росіяни постійно зазнавали невдач і втрачали свою техніку. Відповідно, на основі цього топоніма з'явилися дієслова *чорнобаїти*, *зачорнобаїти*, *відчорнобаїти* зі значенням 'знищити'. Утворені вони за зразком дієслів в попередніх тематичних групах, тож тут можемо говорити про те, що прослідковується певна тенденція.

Твірними префіксами в наведених інфінітивах є **за-** та **від-** зі значенням інтенсивної дії, однак ці лексеми відрізняються тим, що в цих випадках ми можемо простежити усічення. Для творення похідних слів використовується лише частина слова – *чорнобаї*, а суфікси **-в-** та **-к-** було усічено: «з землі на позиції росіян, яких ми тоді чорнобаїли [*чорнобаїти*:verb:imperf:past:p] у Козаровичах» [web, 2022-06-19]; «ex..було б добре [*зачорнобаїти*:verb:perf:inf] чорне море» [twitter, 2022-04-25]; «наші армійці добряче відчорнобаїли [*відчорнобаїти*:verb:perf:past:p] більшість рашистських підрозділів» [web, 2022-08-23].

36 разів повторюється лексема *Київчата*, що має за основу топонім *Київ* та суфікс **-чат-**, що приєднується до основи іменника та вказує на особу за ознакою недорослості. Сам неологізм виник у телеграм-каналі «Николаевский Ванёк», де його засновник в такий спосіб називає мешканців Києва: «Дуже сподіваюся, що [*київчата*:noun:anim:f:v_naz] відпрацюють усі загрози» [telegram, 2023-05-17].

У зв'язку з новою війною в Ізраїлі з Сектором Гази до української мови потрапили й деякі лексеми, що описують події на тій території. Зокрема нам вдалося зафіксувати неологізм, що пов'язаний з топонімом Сектор Гази – *секторогазюхи*. Спостерігаємо за поєднанням основ та наявністю сполучного голосного *о*. Відповідно можемо зарахувати це складне слово до типу іменник + іменник. Окрім цього, було використано суфіксальну зв'язку **-он-** та суфікс **-юх-**, що вказує на емоційне забарвлення негативного характеру: «а от

секторгазонюхи [*секторгазонюх*:noun:inanim:p:v_naz] і так з кайфом готові всю територію Ізраїлю забайрактарити» [telegram, 2023-10-11].

У межах цієї тематичної групи нам вдалося викоремити й етнізм, що набув нового значення. Понад 1000 разів фіксуємо лексему *вкраїнчики*, що має твірну основу *Вкраїна*, яка є фонетичним варіантом слова *Україна*. До основи додаємо суфікс *-ч-*, поєднуючи з суфіксом *-ик-*, для позначення особи за національністю, конкретно в цьому випадку – здрібнілу форму від етнізму *вкраїнець*: «Херсон дуже скоро стане вільним! *Вкраїнчики* [*вкраїнчик*:noun:anim:p:v_kly], почекайте ще трохи» twitter, 2022-07-23]. Цей іменник є прикладом неосемантизації, адже з початком повномасштабного вторгнення він набув нового значення: ‘українці в зневажливому контексті, котрі є досить примітивними людьми, легко піддаються на маніпуляції та ІІСО’.

Отже, у тематичній групі «Відтопонімні деривати» з-поміж 6 лексем виділено 3 іменники та 3 дієслова. Іменники *вкраїнчики*, *київчата*, *секторгазонюхи* поєднує суфіксація, адже для їхнього творення було використано суфікси *-ик-*, *-чат-*, *-юх-*. Слово *секторгазонюхи* відрізняється застосуванням ще й словоскладання.

Група дієслів представлена словами *чорнобаїти*, *зачорнобаїти*, *відчорнобаїти*. Усі вони є інфінітивами і більшість твориться суфіксальним або префіксальним способами за допомогою суфіксів *-и-*, *-ти* та префіксів *за-*, *від-*.

3.4. Деривати від антропонімів – назв політичних та громадських діячів

Четверта тематична група містить 34 лексеми, що походять від антропонімів. У нашому випадку йдеться про прізвища політичних, громадських, військових чи публічних діячів України та інших країн, що беруть активну участь у питаннях війни.

Від прізвища російського чеченського політичного діяча Рамзана Кадірова було утворено неолексеми *кадирити*, *закадирити*, *кадиравий*.

Відповідно, при творенні дієслів *кадирити* та *закадирити* відбулося усичення суфікса **-ов-**, на місце якого додали суфікс **-и-** та суфікс інфінітива **-ти**. У випадку з другою лексемою – *закадирити* – спостерігаємо префіксальний спосіб, адже, окрім уже зазначених морфемних явищ, прослідковуємо наявність префікса **за-**, що позначає наявність інтенсивної дії, яка спрямована на результат. Згідно з цим фіксуємо різні визначення поданих лексем: *кадирити* – ‘видавати бажане за дійсне’. Утворення неологізму пов’язане з систематичними заявами Рамзана Кадірова про захоплення України, однак в дійсності його слова не відповідали фактам.

Лексема *закадирити* ж набула значення ‘вбити, знищити ворога’, подібно до інших дієслів, утворених за зразком цієї словотвірної моделі.

Творення прикметника *кадирявий* відбулося суфіксальним способом за допомогою афікса **-яв-**. У випадках, коли цей суфікс додаємо до основи іменника, він вказує на зовнішні чи фізичні особливості людей та предметів, які мають форми недостатньої міри. Слово *кадирявий* доводить це, адже будується на основі фонетичної схожості зі словом *дирявий* або ж *дірявий* та на асоціативному рівні сприймається як ‘Кадіров, який має діру або діри’.

«слово [*кадирити*:verb:imperf:inf] – тобто видавати бажане за дійсне» [web, 2023-03-15]; «Новий термін [*закадирити*:verb:perf:inf]...Тобто задвухсотити!!!» [telegram, 2022-10-28]; «Да параша тільки як і [*кадирявий*:adj:m:v_naz], язиком тільки можуть» [telegram, 2022-07-07].

Ще одна група слів пов’язана з російським культурним діячем Йосипом Кобзоном. Це естрадний співак, політичний та громадський діяч РФ, тож його прізвище послужило твірною основою для лексем *кобзонити*, *закобзонити*, *відкобзонити*.

Відслідковуємо творення цих слів суфіксальним та префіксальним способами за допомогою суфіксів **-и-**, **-ти** та префіксів **за-**, **від-**. Подібні словотвірні моделі стали вже певною тенденцією, адже повторюються протягом усіх описаних вище тематичних груп. Префікси **за-** та **від-** мають значення інтенсивної дії та тривалості процесу. Наявність цих афіксів вказує на dokonаний

вид дієслова. Відповідно, лексеми *закобзонити*, *відкобзонити* мають значення ‘вбити’, тобто завершення дії і отримання певного результату. У той же час слово *кобзонити* вказує на недоконану дію та вживається в контексті ‘вбивати’. Цікаво, що подібне значення прослідковується лише під час використання прізвищ російських діячів, адже їх пов’язують із тим, що вбивати треба саме росіян: «Військові повинні [*кобзонити*:verb:imperf:inf] орків, а пропагандисти розказувати історії, міфи і казки» [youtube, 2024-02-26]; «Я помилявся, бо вважав, що наші воїни зможуть [*закобзонити*:verb:perf:inf] їх тільки до кінця цього року, а вони достроково» [youtube, 2023-12-21]; «В ГУР зазначили, що [*відкобзонити*:verb:perf:inf] вдалося щонайменше 4 окупантів» [web, 2024-03-23].

Прізвище російського військового діяча Сергія Шойгу також послугувало основою для словотворення шляхом суфіксації. У цьому випадку було додано суфікс *-ува-* та створено інфінітив *шойгувати* зі значенням ‘вдавати, що все добре, коли все погано’. Подібні висловлювання утворилися через те, що Шойгу постійно звітував лише про успіхи росіян на фронті, навіть коли це було не так. За умови поразки в певних боях він говорив, що все йде за планом: «*Шойгувати* - це робити вигляд на робочому місці, що все добре» [youtube, 2022-04-22].

Інфінітиви за допомогою приєднання суфікса *-и-* та інфінітивного суфікса *-ти* утворюються і від прізвищ українських та європейських політичних діячів, але не несуть конотацію смерті. У зв’язку з цим від антропонімів Кім, Шольц, Меркель, Притула, Бандера, Макрон походять наступні лексеми: «[*кімити*:verb:imperf:inf] тупо вперше чую» [telegram, 2023-06-24]; «Язиком [*макронити*:verb:imperf:inf] не мішки ворочати» [youtube, 2022-06-16]; «Німці будуть [*шольцити*:verb:imperf:inf] поки не закінчиться війна (нашою перемогою звісно)» [telegram, 2022-07-05]; «потім плачем, що нас гноблять, починаємо [*бандерити*:verb:imperf:inf], а наші "друзі" включають нерозуміння» [youtube, 2022-05-30]; «волонтерити чи донатити буде слово - [*притулити*:verb:perf:inf], а зібрати на байрактари чи щось велике» [youtube, 2022-07-07]; «Шольц

успадкував від Меркель ще одну її традицію — [*меркелити*:verb:imperf:inf], тобто нічого не робити з проблемою» [web, 2022-04-30].

Кожне з наведених слів у своє значення закладає основні риси поведінки або ж дії того чи іншого політика. До прикладу, *кімити* – ‘зберігати та поширювати оптимізм’.

Макронити – ‘часто і довго говорити по телефону без будь-якої користі’.

Шольцити – ‘давати багато обіцянок і не виконувати їх’.

Бандерити – ‘лякати ворога навіть після власної смерті’.

Меркелити – ‘уникати проблеми’.

Притулити – ‘жертвувати гроші на ЗСУ’.

Велику групу неологізмів становлять іменники. Зокрема, від прізвища Арестович було утворено слово *арестовлення* шляхом усічення початкового суфікса **-ич-** та додавання **-енн-**, що виражає назву стану чи дії з процесом. У цьому випадку неологізм означає ‘стан спокою’, ‘заспокійлива інформація’, що пов’язано з діяльністю колишнього радника Офісу Президента України Олексія Арестовича, який на початку повномасштабного вторгнення намагався заспокоювати населення своїми відеозверненнями: «*А ведуча явно потребує більшу дозу [арестовлення:noun:inanim:n:v_rod]!*;)» [youtube, 2022-04-01].

Цікавим є творення іменника *Мертвічук*, що походить від прізвища колишнього українського політика Віктора Медведчука. Очевидно, за допомогою цього новоутворення прізвище намагалися фонетично наблизити до слова *мертвий*, тож підібрали відповідну основу, яка була б співзвучна із початковою, та здійснили часткове накладання однієї лексеми на іншу. У цьому випадку нас цікавить суфіксація, а саме – наявність суфікса **-чук-**, що зазвичай використовується для творення саме прізвищ від назви роду діяльності певної людини. «*І що нового сказав [мертвічук:noun:anim:m:v_naz]? Нічого. А галасу скільки*» [youtube, 2022-05-23].

Варто звернути увагу і на творення лексеми *пригожинці*, що зустрічається 126 разів. Воно походить від прізвища російського воєнного діяча Євгена Пригожина, тож за допомогою суфіксації і додавання афікса **-ець** українцями

вдалося утворити назву на позначення групи людей, що сповідують ідеї цієї людини та слідують його настановам: «*А ви вважаєте, що воюють тільки пригожсинці [пригожинець:noun:anim:p:v_naz] і тільки у Бахмуті?*» [youtube, 2023-05-01].

У лексемі *скабейка*, де твірною основою є прізвище російської журналістки Ольги Скабєєвої, простежується зверхність та насмішка. Відповідно, відбулося усічення суфікса **-єв-** та додавання **-к**, що вказує на зневажливе ставлення: «*От скабейці [скабейка:noun:anim:m:v_dav] вірю, радію її прогнозам!*» [youtube, 2024-02-07].

Від прізвища президента Росії Володимира Путіна також було утворено ряд популярних неологізмів, що зустрічаються понад 1000 разів та вживаються в контексті назви росіян. До них ми зараховуємо слова *путіністи* та *путлерівці*.

У першому випадку спостерігаємо суфіксальний спосіб словотворення – до основи *путін* приєднано суфікс **-іст**, що має значення людей за належністю до певних угруповань, напрямів: «*Будь те прокляті, путіністи [путініст:noun:anim:p:v_kly]! За вбивства невинних, за нашу землю*» [youtube, 2022-04-03].

У другому випадку маємо об'єднання прізвищ Путін та Гітлер та похідне від них – *Путлер*, творення якого описується нижче. У випадку з лексемою *путлерівці* використано суфікс **-ів-**, що зазвичай служить для творення присвійних прикметників, та **-ець**, щоб продемонструвати приналежність людей до певного соціуму, що сповідує спільні цінності: «*Справжні дикі орки ці путлерівці [путлерівець:noun:anim:p:v_naz]. Все, що вони зробили, повернеться до них*» [youtube, 2022-04-03].

Прізвище Путін стало досить продуктивною твірною основою, адже в цій групі ми зустрічаємо ще два неологізми з її використанням: *путінферштер* та *путінканітулірен*. Ці слова створенні шляхом словоскладання за типом іменник + іменник та є адаптованими до української фонетичної системи німецькими термінами. Відповідно, можемо вважати їх прямими запозиченнями.

Зокрема, *путінферштеєр* є транслітерованим німецьким словом *Putinverstehér*, яке утворено з лексем *Putin* і *Verstehér*. У перекладі цей термін означає ‘той, хто розуміє Путіна’. Йдеться про тих людей і політиків, котрі підтримують дії російського президента та бояться його образити. Яскравим прикладом путінферштеєра є прем’єр-міністр Угорщини Віктор Орбан: «Ще також є угорський прем’єр Орбан, відомий [*путінферштеєр*:noun:anim:m:v_naz:prop] в Євросоюзі. У чому причина його любові до росії» [web, 2022-11-10];

Термін *путінкапітулірен* складається зі слів *Putin* і *kapitulieren*, де останнє має значення ‘капітулювати’. Відповідно до цього, поєднавши обидва слова, постерігаємо за утворенням визначення ‘капітуляція Путіна’: «За рік війни світ пройшов шлях від *путінферштеєр* до [*путінкапітулірен*:noun:inanim:m:v_rod]]))» [youtube, 2023-02-22].

Важливо виділити й новотвори, що допомагають по-новому називати й самого лідера Росії – Володимира Путіна. Насправді неологізмів, що були створені з цією метою, є набагато більше, однак переважна кількість поширилася ще 2014 року, коли тільки-но розпочалася війна. Для того, щоб не називати саме прізвище Путіна люди часом вдаються до використання дисфеміністичних утворень. Саме так до української мови ввійшли лексеми *пуйло*, *путана*, *путлер*, *пукін*, *ліліпутін*, *пиня* тощо.

Як зауважив мовознавець А. Капелюшний 2014 року: «Путін не вічний, і дуже скоро «ПТН ПНХ» і «путлер» перестануть активно вживати в українській мові, а виникнуть на їх місці зовсім нові слова, бо, на відміну від Путіна, українська мова – вічна» [1]. Однак ці передбачення не справдились, а війна триває вже 10 рік і тогочасні неологізми сьогодні досить швидко повертаються в активний вжиток.

Розпочати варто зі слова *путлер* або ж його іншого варіанту – *путлер*. Лексема зустрічається у двох різних варіаціях по 1000 разів. Обидва неологізми утворені безафіксним способом шляхом складання: перша частина слова *Путін* та друга частина слова *Гітлер* приєдналися.

Цікавим є те, що мовці по-різному передали літеру *e*: в одних випадках прослідковуємо тверде звучання і відповідне написання, а в інших – м'яке, тобто літеру *є*. Згідно з нормами української мови, правильним є перший варіант, однак другий міг творитися через вплив російської мови на українську або ж бажання передати слово саме за зразком російської мови, адже там правильним буде саме другий варіант.

«Сурйозні робята, і ружжо справжнє. Не даремно [*путлер*:noun:inanim:m:v_naz] у китайців зброю просив!» [youtube, 2022-04-01]; «Хай [*путлер*:noun:anim:m:v_naz] скопіює гітлера і встрілиться» [youtube, 2022-04-02].

Слово *путлер*, між іншим, стало твірною основою для похідного – *путлернет*. Утворено воно безафіксним способом за допомогою поєднання слова *путлера* та частини слова *інтернет*. Відповідно, воно покликане називати російський інтернет: «А [*путлернет*:noun:inanim:m:v_naz] — “автономний” російський інтернет, що прийшов» [web, 2022-05-23].

Заміна літери *t* на *k* сприяла створенню нового слова – *Пукін*. Ця лексема, ймовірно, була утворена задля того, щоб принизити і висміяти президента Російської Федерації, адже слово *пук* не є нейтральним, воно має негативну конотацію. Тож, можемо вважати, що тут фактично відбулася гра слів шляхом накладання схожих фонем, окрім середньої. Загалом, у нас вийшли своєрідні пароніми: «до півночі щоб побажати мені хороших 18 років і щоб [*пукін*:noun:inanim:m:v_naz] сдох» [twitter, 2022-04-19].

1000 разів фіксуємо новоутворення *путя*, що виникло внаслідок усічення основи: *путін* – *пут* – *путя*. Лексеми подібного зразка зазвичай мають конотацію применшення або пестливості. Очевидно, що в цьому випадку слово вживається задля насмішки, яка прослідковується в контексті розмови про політика, якого називають по-дитячому: «Жесть, можливо ми вже здаємось, тому і [*путя*:noun:inanim:f:v_naz] не проводить своє звернення» [twitter, 2022-09-20].

Окрім цього, 222 рази цитується лексема *ліліпутін*. У цьому випадку відбувається пряме накладання слова *ліліпут* на слово *путін*, адже присутня

фонемна схожість. У такий спосіб лексема виражає применшення та комічність образу Путіна, що підкреслюється певними особливостями зовнішності: «*Всі бачуть що [ліліпутін:noun:anim:m:v_paz] самий найбільший ідіот на ЗЕМЛІ*» [youtube, 2022-06-06].

Подібний випадок накладання фіксуємо і в неологізмі *капутін*. Німецьке слово *капут*, що має значення ‘кінець’ та є транслітерованим, поєднується зі словом *путін* на основі подібного фонемного складу. У такий спосіб українці намагаються передати новостворене значення ‘кінець Путіну’: «*Ви хочете сказати що то виступив [капутін:noun:anim:m:v_paz]? Та тій істоті не більше 50 років*» [youtube, 2022-09-21].

Цікаво, що всі іменники на позначення президента Росії вживаються з малої літери, що також вказує на зневажливе ставлення до нього.

Аналізовані нами лексеми засвідчують тенденцію до гри слів на основі асоціацій і фонетичної схожості зі словами негативної конотації. Яскраво вираженим є морфологічний процес під назвою накладання слів одне на одне за умов фонетичної подібності.

Загалом, лексеми переважно виражають значення насміхання, применшення та приниження об’єкта, від назви якого походять.

Продовжуючи тему антропонімів, вважаємо за необхідне виділити досить важливу тенденцію – перетворення прізвищ зарубіжних політичних діячів на український лад за допомогою суфіксації. Зазвичай це роблять на знак висловлення подяки за підтримку українського народу та за прийняття важливих рішень, що впливають на озброєння української армії. За допомогою творення подібних прізвищ українці намагаються показати, що вважають ту чи іншу людину одним із них.

Йдеться, перш за все, про *Джонсонюка*, тобто Бориса Джонсона – британського політика, якого українці полюбили за його проукраїнську позицію, тож нарекли справжнім козаком. Зокрема, лексема *Джонсонюк* зустрічається 1000 разів та твориться за допомогою додавання українського суфікса **-юк-**, що означає приналежність до певного роду і приєднується до імен або прізвищ

родичів: «*I тут запитання: Ризикне Боря [Джонсонюк:noun:anim:m:v_naz:prop:lname] запустити ракету, чи дасть дозвіл Британське королівство йому*» [youtube, 2022-04-23].

Окрім цього, зустрічаємо й випадки творення прізвищ за українським зразком шляхом додавання суфікса **-енк-** до прізвища французького президента Емманюеля Макрона, американського президента Джо Байдена, канцлера Німеччини Олафа Шольца та президента Польщі Анджея Дуди: *Макроненко, Байденко, Шольценко, Дуденко*.

«*навіщо ви цим користуєтеся? байденко з шольценко, макроненко, Дуденко всё нове дадуть і побудують...*» [youtube, 2023-02-11]; «*Яком чином, коли [байденко:noun:anim:m:v_naz] відмовив в допомозі ракетами дальнього польоту???*» [youtube, 2022-05-31].

Досить цікавими є випадки творення лексем із метою найменування політичного діяча, однак без використання його прізвища. Ці слова побудовані переважно на асоціаціях людей із певними діями чи особливостями того чи іншого політика. Йдеться про лексеми *боневтік* та *бульбафюрер*.

Перша зустрічається 1000 разів і стосується президента України Володимира Зеленського, а точніше того, що він не покинув країну на початку повномасштабного вторгнення. Друга ж – 63 рази та присвячена президенту Білорусі Олександру Лукашенкові. Вона побудована переважно на загальновідомій асоціації Білорусі з картоплею, тобто бульбою.

Спільним для обох лексем є спосіб словотворення – словоскладання. У першому випадку спостерігаємо за з'єднуванням слів *бо*, *не* та *втік* воєдино. Йдеться про той тип складного слова, де творення іменника відбувається з цілого словосполучення: «*Зе вигідно щоб "Азову" не стало...* [боневтік:noun:anim:m:v_naz] їх боїться» [youtube, 2022-05-12].

Другий випадок транслює поєднання лексем *бульба* та *фюрер*. Спостерігаємо за творенням складного іменника за зразком іменник + іменник, де *бульба* означає 'картопля', а *фюрер* є запозиченням із німецької мови зі значенням 'вождь'. Відповідно до цього *бульбафюрер* означає 'вождь картоплі'.

Оскільки картопля асоціюється з Білорусією, то виходить ‘вождь Білорусі’, іншими словами – президент: «*[Бульбафюрер:noun:anim:m:v_naz:prop:lname]* зміг зробити з Білоруссю те, що Януковичу не дозволили» [telegram, 2022-07-03].

Отже, тематична група «Деривати від антропонімів – назв політичних та громадських діячів» містить 34 лексеми, серед яких дієслова налічують 12 одиниць: *кадирити, закадирити, кобзонити, закобзонити, відкобзонити, шойгувати, кімити, макронити, шольцити, меркелити, притулити, бандерити*. Усі вони є інфінітивами, тож творяться за допомогою додавання суфікса **-и-**. Частина слів утворена префіксальним способом шляхом залучення префіксів **за-** та **від-**, що надали лексемам значення доконаного виду.

Іменники налічують 21 слово: *арестовлення, Мертвічук, пригожинці, скабейка, путіністи, путлерівці, путінферштеєр, путінкапітулірен, путлер, пукін, путя, ліліпутін, капутін, путлернет, Джонсонюк, Байденко, Макроненко, Дуденко, Шольценко, боневтік, бюльбафюрер*. Найпродуктивнішим способом їхнього творення є суфіксація. Спостерігаємо за використанням питомих українських суфіксів **-енн-**, **-чук-**, **-ець**, **-к-**, **-юк-**, **-енк-**. У групі іменників простежується також словоскладання, тобто творення складних слів за типами іменник + іменник та творення з цілого словосполучення, а також накладання лексем за фонетичною подібністю.

У межах цієї тематичної групи виділяємо й прикметник *кадирявий*, у творенні якого брав участь суфікс **-яв-**. Відповідно, найпродуктивнішим способом творення був суфіксальний.

3.5. Назви росіян

П'ята тематична група налічує 24 лексеми і стосується назв росіян. Українцям подобається в такий креативний спосіб проявляти свій гнів, тож вони вигадують безліч варіантів для найменування ворога.

Більше 3000 разів зустрічаємо слово *свинособаки* та кілька разів прослідковується варіант *свинособачата*. Ймовірно, воно є запозиченим із німецької мови, у якій зафіксовано слово *Schweinhunden*. Воно пов'язане з

класифікацією тварин на чистих та нечистих. Відповідно, свиня та собака є брудними тваринами, тож таке визначення українці перенесли на росіян.

У випадку творення цих слів можемо розглядати словоскладання як основний спосіб. Прослідковуємо наявність слів *свині* та *собаки*. Їхнє поєднання дозволяє виокремити складне слово за типом іменник + іменник. Перше слово було використано без закінчення, друге – повністю, а от сполучним голосним між ними стала літера *о*: «*І так по всі нашій Україні... Дохлі [свинособаки:noun:inanim:p:v_naz], розбита в хлам техніка...*» [twitter, 2022-04-12]; «*боже, Марченко така тупа сволота, ще одна путінська [свинособака:noun:anim:f:v_naz]*» [twitter, 2022-04-16].

Інший варіант слова – *свинособачата* – утворено ідентичним способом, однак до слова *собаки* додається суфікс *-чат-*, що означає незрілість особи, а в цьому випадку ще й показує применшення, із яким мовець ставиться до особи: «*там, де компактно, тихо і дуже комфортно відчували [свинособачата:noun:anim:m:v_zna] родом із десанта*» [telegram, 2022-09-08].

Цікавою лексемою, що фіксується 4 рази, є ще один варіант – *свиноруські*. У цьому випадку до лексеми *свині* приєднано ще слово *руські*, що є ендоетнонімом, тобто самоназвою росіян, адаптованим до української фонетичної системи. В оригіналі зустрічаємо назву *русский*. Лексема *свиноруські* є типом складного слова іменник + іменник із сполучним голосним *о* та має значення ‘росіяни’: «*собаки свиноруські [свиноруська:noun:inanim:f:v_dav] їм ще це аукниця і не раз*» [telegram, 2022-07-15].

Лексема *руській*, до речі, прослідковується ще й у новотворах *русачок*, *русня*, *рюзкі*, *узкі*, *русняві*, *руснявити*.

У перших двох випадках маємо за твірну основу корінь слова *руській* та суфіксацію як основний спосіб словотвору. Слово *русачок*, ймовірно, мало наступний шлях творення: *руській* (корінь **рус** + суфікс *-ак-*, що є відображенням назви осіб за національністю або місцем проживання) – *русак* (чергування + суфікс *-ок-*, що створює елемент фамільярності та пестливості) – *русачок*: «*там*

той експоцентр розпездохали який запалив [*русачок*:noun:anim:m:v_zna]))))мина там склад снарядів був» [telegram, 2022-06-18].

У новоутворенні *русня* маємо той самий корінь **рус** та суфікс **-н-**, що виражає збірні назви людей, надаючи їм негативного відтінку: «я починаю: 1. *русня* не люди 2. [*русня*:noun:inanim:f:v_naz] ГАЛАКТИЧНО тупа» [twitter, 2022-04-02].

Подібне словотворення спостерігаємо у лексемі *кацапня*, що походить від слова *кацап* і має ідентичний суфікс **-н-** з негативним збірним поняттям: «[*Кацапня*:noun:anim:f:v_naz:prop] з китайцями наполегливо проитовхують наратив що *русня* воює з НАТО» [twitter, 2022-04-25].

Слова *рюзкі*, *узкі* є скалькованими і створеними задля гри слів. Разом з іменником *русняві* вони субстантивувалися, тобто втратили ознаки прикметників та перейшли до групи іменника. Тепер вони вживаються в ролі підмета: «Ой, а що сталося?) Невже [*рюзкі*:noun:anim:p:v_naz] думають що війна їх не торкнеться?» [youtube, 2022-09-23]; «імперське чувирло, як і всі інші "не такі [*узкі*:noun:inanim:p:v_zna]", хай іде за напрямком своєї військової посудини» [youtube, 2022-07-05]; «Відомо, що *русняві* [*руснявий*:noun:anim:p:v_naz] використовують місцевих для розкопки завалів, збору трупів» [twitter, 2022-04-18].

Відповідно, лексема *руснявити* стала наслідком твірного ланцюга: *русня* – *руснявий* – *руснявити*. Спершу було використано суфікс **-яв-** для творення прикметника, а згодом – суфікс **-и-** для творення початкової форми дієслова. Неолексема має значення ‘насаджувати російські погляди: «наприклад 1921. Це не завадило, прийти та [*руснявити*:verb:imperf:inf]» [telegram, 2023-03-10].

Ще однією із найпопулярніших твірних основ стало слово *чмо*, від якого утворилися лексеми *чмоня*, *чмонські*, *чмобік*, *чмонити*, що зустрічаються понад 2000 разів у корпусі текстів ПАВУК.

Отже, у випадку з лексемою *чмоня* маємо спільний рід та суфікс **-н’-**, що має значення збірних назв із зневажливим, негативним відтінком: «мені цікаво, а як цей [*чмоня*:noun:anim:m:v_naz] зрозумів солов’їну? там субтитри були?»

[youtube, 2022-04-10]. Відповідно, від цього іменника походить прикметник *чмонський*, що набув такого вигляду внаслідок суфіксації, а саме – додавання прикметникового суфікса **-ськ-** до основи слова *чмоня*: «*Так само як зараз я не ведусь твої чмонські [чмонський:adj:p:v_zna:rinanim] тейки, хоча і спроби в тебе слабенькі*» [twitter, 2023-02-02].

Безумовно, лексема *чмонити* продовжила цей ряд утворень від іменника *чмоня*, тож інфінітив із суфіксом **-и-** також прослідковується 3 рази: «*замість того щоб нормально все пояснювати, будуть [чмонити:verb:imperf:inf]*» [telegram, 2023-07-17].

Варто звернути увагу на лексему *чмобік*, що є досить складною у творенні, адже містить накладання слів *чмо* та *мобік*, де фонемний склад першої морфеми збігається зі складом наступної. Слово *мобік* – усічене від *мобілізований* та доповнене суфіксом **-к-**, що в іменниках чоловічого та середнього роду виступає з емоційним відтінком пестливості. Ця лексема належить до складних слів за типом іменник + іменник: «*Це перший [чмобік:noun:inanim:m:v_naz] якого взяли в полон*» [telegram, 2022-09-27].

Понад 1000 разів повторюється новослово *рашист*. У його основу покладено адаптовану до української мови англійську назву Росії – *Russia*. До основи слова *Рашиа* додано суфікс **-ист**, що вказує на особу за певною ознакою чи особливістю. Лексему створено за співзвучністю зі словом *фашист*, яке вказує на прихильника німецької ідеології під назвою фашизм та має негативну конотацію. На основі подібності переконань фашизму та рашизму – нової ідеології, назву якої ми розглянемо в наступній тематичній групі, – створено схожі лексеми для найменування послідовників цих політичних режимів: «*Ми зробимо все, щоб рашисти [рашист:noun:anim:p:v_naz] не уникли відповідальності за свої злочини в Україні*» [twitter, 2022-04-02].

Українці використали різні варіанти назв Росії для творення неологізмів. Наприклад, слова *кремліни* та *ерефійці* утворено від слів *Кремль* та *Ерефія* відповідно. Використання суфікса **-н-** дає поняття збірності та зневажливості, а **-ець** – належності до певної спільноти: «*русняве лайно керувало, то могли і там*

такі *кремліни* [*кремліна*:noun:inanim:p:v_naz] *бути*» [telegram, 2023-01-27]; «Які вони убогі оті *ерефійці* [*ерефієць*:noun:anim:p:v_naz], на чолі зі своїм кровожерлевим бункерним плешивим дідом» [youtube, 2022-10-13].

Ймовірно, від слова *россияне* походять лексеми *расасейці* та *расеянці*, що зазнали прямої транслітерації з російської мови, відтворюючи властиве їй акання. Окрім цього, в першій лексемі спостерігаємо калькування та нарощення. В обох словах фіксуємо суфік *-ець*, що вказує на національність особи чи місце проживання: «Як кажуть *расасейці* [*расасейка*:noun:anim:p:v_naz] - а хде вы билі еті восемь лет» [telegram, 2022-06-07]; «Дурний думкою багатіє... Так і *расеянці* [*расеянець*:noun:anim:p:v_naz]))))» [telegram, 2022-06-06].

Пряму транслітерацію, тобто різновид неадаптованого запозичення, яке називають цитуванням, було використано і для передачі запозиченого слова *освободители*, яке, відповідно, українською виглядає як *асвабадітелі*, адже в ньому було збережено всі риси російської мови: «Усі ці русскіє *асвабадітелі* [*асвабадітель*:noun:inanim:p:v_naz] ще поплатяться за весь той жах, що накоїли» [youtube, 2022-04-09].

Шляхом словоскладання утворено лексеми *лаптеногі*, *тіток-війська*, *няш-мяш*.

Усі вони належать до складних слів за типом іменник + іменник. Однак лексема *лаптеногі* є прикметником, що утворився за умов злиття слів *лапоть* та *ноги*. Перше із них має значення ‘плетене з кори дерев взуття’ і саме воно визначає головний зміст новоствореної лексеми, оскільки лапті або ж личаки носили переважно в Росії, хоча й українське Полісся також мало досвід використання подібного взуття. На основі поєднання наведених вище слів утворилося нове – *лаптеногі* зі значенням ‘російські’: «згадалося як під час того, як *лаптеногі* [*лаптеногий*:adj:m:v_rod] балалаї були під Києвом...і майже весь будинок виїхав» [telegram, 2022-07-24].

Лексема *тіток-війська* утворилася шляхом поєднання слів *тіток* та *війська*. Перше із них є назвою соціальною мережі, де росіяни постійно публікували свої танці та інші ролики. Тож українці нарекли їх військами, що

можуть проходити службу лише в тіктоці: «Ще одні [тікток:noun:inanim:p:v_naz] [війська:noun:inanim:n:v_rod] на чолі з картопельним клоуном» [telegram, 2022-09-24].

Слово *няш-мяш* поширилося ще 2014 року, адже було пов'язане з прокурором Автономної Республіки Крим Наталією Поклонською, яка зрадила Україну та перейшла на бік Росії. Сьогодні ж використання цього слова поновили і вживають його для позначення людей, котрі є зрадниками: «Срадниця [няш:punct] [мяш:verb:imperf:pres:s:2], бажая їй найскорішого роЗстрілу» [youtube, 2022-04-21].

Вважаємо доцільним звернути увагу на творення ще однієї назви – *балалаї*, що походить від назви народного російського інструмента – балалайки. Відповідно, у цьому випадку відбулося усічення суфікса **-к-**: «А це якісь скажені балалаї [балалай:noun:anim:p:v_naz] Їх балалайка покусала?» [telegram, 2023-11-14].

Отже, тематична група «Назви росіян» налічує 24 лексем, які українці використовуються для найменування ворога. Найпоширенішою частиною мови в межах цієї групи є іменник. До нього ми зараховуємо 22 лексеми: *свинособаки, свинособачата, свинорускі, русня, рюзкі, узкі, кацапня, чмоня, чмобік, кремліни, ерефійці, асвабадітелі, расасейці, расеянці, тіток-війська, няш-мяш, балалаї, рашист, русняві, русачок*. У цьому випадку можемо зазначити, що в поточній тематичній групі найпродуктивнішим способом творення є суфіксальний. Одним із найбільш уживаних суфіксів є **-ець**, що вказує на приналежність людини до певної нації, місця проживання тощо. Не менш важливим є суфікс **-н-**, що допомагає утворювати збірні поняття. У межах цієї групи активно прослідковується і словоскладання за типом іменник + іменник як з накладанням лексем одна на одну, так і без. Яскраво вираженими є прямі запозичення та субстантивовані слова.

Частка дієслів є досить незначною у порівнянні з іменниками. Ми фіксуємо всього-на-всього 2 лексеми: *руснявити* та *чмонити*. Вони утворилися внаслідок тривалого процесу суфіксації та мають відтінок збірних понять.

Третьою підгрупою, яку вдалося виокремити в межах тематичної групи «Назви росіян», можемо вважати прикметники. Їх також зафіксовано 2: *чмонські* та *лаптеногі*. Продуктивними способами творення для згаданих лексем є суфіксальний спосіб та словоскладання за типом іменник + іменник зі сполучним голосним *е*.

3.6. Назви Росії

Наступну тематичну групу формують слова, що позначають назву Росії. Подібних лексем ми нарахували 13.

Варто виділити ті, що повторюються понад 1000 разів та походять від основи англійського слова *Russia*: *рашка*, *терраша*, *параша*. Іншомовне слово *Раша* було адаптовано до української фонетичної системи, а на основі його кореня – створено нові слова. Зокрема, для лексеми *рашка* використали суфікс - *к-*, що в іменниках жіночого роду вказує на здрібнілість та пестливість, хоч тут ми фіксуємо переважно зверхність та знецінення назви самої країни: «*Бред сивої кобили, завжди винні всі, а [рашка:noun:inanim:f:v_naz] біла і пухнаста. Тварі*» [youtube, 2022-04-02].

Безафіксний спосіб творення, зокрема складання, застосовано для творення лексеми *терраша*. Тут ми спостерігаємо поєднання перших літер зі слова *терорист* з лексемою *Раша*. Ймовірно, таке накладання використано задля асоціації за фонемною схожістю і створення зв'язків між терористами та Росією: «*Поруч є неологізм [терраша:noun:inanim:f:v_naz] — російська федерація як держава-терорист*» [web, 2022-05-23].

Параша є одним із найпоширеніших слів, адже налічує 1000 цитувань. Створене воно за аналогією до попереднього випадку – заради асоціацій на рівні схожості фонем. Відбулася своєрідна гра слів, адже в розмовній мові існує слово *параша*, що означає *туалет*. У такому випадку спостерігаємо за ототожнюванням Росії з туалетом з метою приниження. Варто зауважити, що відбулося накладання вищезгаданого слова з транслітерованим словом *Раша* за допомогою однакового фонемного складу, що утворило логічну асоціацію:

«дивитись на вогонь і воду. Вогонь: коли палає [*парашиа*:noun:inanim:f:v_naz], і вода: коли тоне *парашиа*» [telegram, 2022-08-18].

Вартим уваги є випадок із лексемою *раска-федераска*, що, ймовірно, також походить від англійської лексеми, однак скалькованої на дитячий лад. Окрім цього, за аналогією створено другу частину слова, що походить від лексеми *федерация*. Обидві вони маю суфіксальний спосіб творення з використанням афікса **-к-**, що має значення пестливості та применшення. Також спостерігаємо словоскладання з цілого словосполучення, адже Російська Федерація – це хоч і єдина назва, однак є словосполученням, яке у нашому випадку стало єдиною лексемою: «Позаштатний агент [*раска*:noun:inanim:m:v_naz] [*федераска*:noun:inanim:f:v_naz] Альоша Арестович» [twitter, 2023-01-15]; «вони, в них є сігал і якийсь боець "раска [*раска*:noun:inanim:f:v_naz] федераска [*федераска*:noun:inanim:f:v_naz]"» [telegram, 2024-04-14].

Неологізми *расея*, *расасея*, *сосія* походять від слова *росія*. Перші два випадки фіксують калькування та фонетичну наближеність до варіанту слова *росія* російською мовою. Зокрема, бачимо акання та пом'якшення літери *с* за допомогою букви *є*, що більше нагадує особливості російської мови. Окрім цього, у новоутворенні *расасея* присутнє нарощення буквосполуки *са*, що, ймовірно, передає поєднання скалькованого *рашиа* та *расея*.

У випадку зі словом *сосія* спостерігаємо за свідомим відкиданням першої літери та її заміну на *с*, що створює аналогію до слова *сосати*, у якому відбулося усічення. Тож можемо вважати, що при творенні цього неологізму також було використано безафіксний спосіб, а саме складання: поєднання двох частин слів.

«То не [*расея*:noun:inanim:f:v_naz] а суцільна психлікашня» [youtube, 2022-04-03]; «шо там [*расасея*:noun:inanim:n:v_naz] по нато?))) схавала?» [twitter, 2022-09-30]; «Там, де присутня [*сосія*:noun:inanim:f:v_naz], питання не вирішуються. Знищити москву» [youtube, 2022-07-29].

Значна кількість неологізмів походить від слова *кацап*, значення якого зафіксовано в тлумачному словнику і трактується як 'зневажлива назва

росіянина' [50, Т. 4, с. 123]. Тож маємо ряд похідних лексем: *кацапія*, *кацапити*, *кацапстан*.

У першому випадку спостерігаємо за використанням суфікса **-і(я)**, що є вираженням збірного поняття та властивий для термінів чи абстрактних назв: «Горить [*кацапія*:noun:inanim:f:v_naz], палає! Працює карми бумеранг!» [telegram, 2022-06-24].

Дієслово *кацапити* у формі інфінітива утворено суфіксальним способом за допомогою суфікса основи **-и-** та суфікса **-ти**. Зафіксовані нами лексеми дають можливість стверджувати, що воно вживається на позначення розмови російською мовою: «У тому що досить [*кацапити*:verb:perf:inf]. «Головне, що Гончаренко говорить Українською! Досить [*кацапити*:verb:perf:inf]! [youtube, 2023-09-08].

Лексема *кацапстан* є прикладом словотворення шляхом приєднання до слова *кацап* компонента **-стан**. Він зазвичай використовується для назв багатьох країн та регіонів, що розташовані в Центральній Азії. Оскільки цей афікс походить із перської, то і поширений він на тій території, де користувалися цією мовою. У зв'язку з тим, що Росія розташована поряд із такими країнами, із більшістю з яких активно підтримує дружні зв'язки, то цілком логічним є використання подібного компонента для назви самої Росії. «Крейсер "Москва" все-таки потонув. Навіть [*кацапстан*:noun:anim:m:v_naz] це визнав. Є справедливість на цьому світі» [twitter, 2022-04-14].

Подібно до цього утворено й слово *оркостан*, що прослідковується 1000 разів. Твірною основою є лексема *орк*, що позначає фантастичних злих істот, що не мають ніяких людських рис і почуттів. Цих персонажів створив Джон Толкін у творі «Володар перснів», що був опублікований українською мовою ще 2002 року та швидко набув шаленої популярності серед читачів. Ми можемо зробити висновок, що ще задовго до повномасштабного вторгнення було відоме визначення цього слова. Зокрема, зазначимо, що орками називали вигаданих істот-ординців, що мали людську подобу, однак тваринну поведінку. Це

войовнича раса темних сил. Відповідно, Мордор – це країна, де проживали орки. Вона ще має назву Чорна країна і є місцем темної сили Чорного Володаря.

Під час повномасштабного вторгнення все змінилося і орками почали називати росіян, ототожнюючи їх із описаними потворними та злими нелюдськими істотами. Мордор ж перебрав значення країни, де живуть новоспечені орки, тобто є назвою Росії. У цих випадках ми маємо справу з неосемантизмами: «*Все, це зелене світло мочити [мордор:poun:inanim:m:v_zna] всім, хто був ображений рашикою*» [telegram, 2022-08-03]; «*на кого працюєм, ви шо? Чи це подяка [орк:poun:inanim:m:v_naz]ам за зруйновані міста, вбитих дітей і знищену економіку*» [youtube, 2022-03-31].

Компонент **-стан** приєднано до вищезгаданих лексем за допомогою інтерфікса *о*, що свідчить про безафіксний спосіб словотворення: «*Ці країни поставляли зброю в [оркостан:poun:inanim:m:v_zna] попри ембарго протягом 2015-20 років*» [twitter, 2022-04-03]; «*А мокшанський - болотяний – "скрепний" – ординський [мордор:poun:inanim:m:v_naz], буде ліквідований, разом з кремлем і москвою!!*» [youtube, 2022-04-03].

За допомогою твірної основи *орк* утворено ще одне новослово – *оркленд*. Прослідковуємо тут безафіксний спосіб творення шляхом приєднання слова *ленд*, що потрапило до української мови через англійську, є прямим запозиченням та має значення ‘земля’. Тобто нова лексема фіксує значення ‘земля орків’. Відповідно до правопису, географічні назви з другою частиною - *ленд* пишемо разом, тож фіксуємо словоскладання за типом іменник + іменник: «*шнурком за ноги до фури і волочити в [оркленд:poun:inanim:p:v_zna], може п'ятки тільки доїдуть!!!*» [telegram, 2022-09-02].

1000 разів прослідковуємо вживання лексеми *ерефія*. Твірною основою є слово *ереф*, що є своєрідним калькуванням аббревіатури РФ – Російська Федерація – яку передали за допомогою фонетичного письма. Суфікс **-і(я)** додано, аби створити назву країни за аналогією до назв Росія, Греція, Італія тощо: «*Історія повторюється. Путлерівська [ерефія:poun:inanim:f:v_naz] залишалася непокараною, як і в свій час Гітлер*» [youtube, 2022-04-12].

Аналіз тематичної групи «Назви Росії» дозволив нам виділити 13 лексем, які покликані називати Російську Федерацію. 12 із них є іменниками: *рашка, террашка, сосія, расея, расасея, параша, раска-федераска, кацапія, кацапстан, оркостан, оркленд, ерефія*. Перелічені лексеми утворені переважно за допомогою суфіксації з використанням суфіксів **-к-, -і(я), -стан**. Не менш продуктивним було осново- та словоскладання, а також транслітерація запозичених слів.

Єдиним дієсловом є слово *кацапити*. Воно утворено шляхом суфіксації і має значення ‘говорити російською’. Однак воно ніяк не подане для того, аби передати назву країни. Ми розглядаємо його в контексті похідного слова від того, що використовується для найменування Росії.

3.7. Події в Росії та світі

До цієї тематичної групи ми зарахували слова, що описують події в Росії та світі. Оскільки ЗСУ мають успіхи на фронті та час від часу також завдають ворогу удару по їхній території, то українці фіксують ті лексеми, що використовують росіяни для опису тих чи інших подій, і в такий спосіб насміхаються над ними, запозичуючи ці слова та калькуючи їх чи їхнє значення.

Найчастіше в цій тематичній групі ми зустрічаємо прояви мовної інтерференції, адже переважну більшість слів українці транслітерували або ж адаптували до фонетичної системи української мови.

Найуживанішим словом є *хлопок*, що зустрічається 1000 разів, та є російською лексемою, яка не зберегла рис російської мови, адже вимовляється на український лад – з чітко вираженим звуком о.

Важливо зауважити, що у цьому випадку ми маємо справу з неосемантизацією, яка стала певною особливістю періоду повномасштабного вторгнення. Йдеться про те, що слова, які раніше фіксувалися в мові з одним значенням, могли набути додаткового нового значення. Найцікавіше, що після цього мовці переважно послуговуються набутим визначенням, а першопочаткове відходить до розряду пасивних.

Одним із найбільш вживаних українцями неосемантизмів є лексема *бавовна*. Нове значення вона набула внаслідок взаємодії з російською мовою, саме – з лексемою *хлопок*. Як ми зазначали раніше, евфемізм *хлопок* вживають в Росії замість слова *вибух*. Така мовна політика передбачає використання російської новомови, яка є досить цензурованою та служить пропагандистським ідеям. Інакше кажучи, приховує справжню інформацію, подаючи її м'якше та прямо не говорячи про неприємні речі.

Українці почали висміювати російську тенденцію до підміни понять, тож найбільшого поширення набуло використання перекладу омографа слова *хлопок*, який мав значення не 'плеск', а 'рослина, з якої роблять пряжу'. У такий спосіб можемо прослідкувати за грою слів.

Відповідно, в українській мові фіксуємо значення слова *бавовна* в Одинадцятитомному словнику української мови як таке: 'волокно бавовнику, з якого виробляють пряжу' або ж 'те саме, що бавовник', тобто 'рослина з насінням, вкритим пухнастим волокном, з якого виробляють пряжу' [50, Т. 1, с. 77].

Нове значення подається як 'вибух' і пов'язане саме з ударами по території Російської Федерації: «*перед початком пожежі чулася потужна [бавовна:noun:inanim:f:v_naz])*» [youtube, 2022-04-25]; «*гугл перекладачі на українську, а той видає їм [бавовна:noun:inanim:f:v_naz] в білгороді". от вони і бояться бавовни*» [twitter, 2022-05-04], «*Як вони люблять казати, прозвучав [хлопок:noun:inanim:m:v_naz]. Після того хлопку півбудівлі там знесло разом з усім*» [twitter, 2022-04-25].

Частково було збережено особливості російської мови у словах *аналоговнет* та *потєрьнет*, зокрема йдеться про пом'якшення. При вимові лексем зберігається акання переважно в тих українців, що є носіями російської мови. Ці слова утворені за допомогою словоскладання з цілих словосполучень: *аналогов* + *нет* та *потерь* + *нет*.

У першому випадку йдеться про російський наратив, що стосується зброї. Вони поширюють інформацію, що нібито володіють такими видами зброї,

аналогів якої немає ніде і в кого. Лексема *потєрьнет* пов'язана з їхніми твердженнями про те, що за час російсько-української війни росіяни не зазнали жодних втрат, хоча дійсність із цим твердженням не збігається.

«[*Аналоговнет*:noun:anim:m:v_naz]. Особливо в шлемів, які виробили в 1940» [telegram, 2022-07-10]; «Вони і зараз вірять в [*потєрьнет*:noun:inanim:n:v_zna] і то що вони під Києвом» [telegram, 2023-08-17].

Словоскладання присутнє і в словах *тристаграм*, *зет-олєнізація*, *чебурнет*. У першій лексемі ми можемо прослідкувати наявність слів *триста* та *грам*, поєднання яких у контексті розмови про росіян є досить саркастичним, оскільки наголошує на їхній проблемі з алкоголізмом. Це слово утворене за допомогою словоскладання з цілого словосполучення та співзвучне з лексемою *інстаграм* – назвою соціальної мережі, доступ до якої для росіян був обмеженим. Саме замість цієї лексеми створили нову, яка б висміювала спосіб життя росіян та відсутність згаданої соціальної мережі: «У вас є своя мережа - [*тристаграм*:noun:inanim:p:v_naz], там і сидить» [youtube, 2022-05-22].

Лексема *зет-олєнізація* створена задля співзвучності зі словом *мобілізація* і опису реального, на думку українців, процесу вербування людей до війська в Росії. Складається вона зі слів *зет* та *олєнізація*, перше з яких вживається самими росіянами задля позначення їхньої армії, є символом рашизму і зображується латинською літерою *Z*, а друге – похідне від слова *олень* та має книжний суфікс *-ац(ія)*, що робить його близьким до термінології: «Операція - [*зет*:adj:f:v_naz] [*олєнізація*:noun:inanim:f:v_naz]» [youtube, 2022-04-01].

129 разів фіксуємо лексему *чебурнет*. Відомо, що утворена вона за допомогою поєднання двох слів: *чебурашка* та *інтернет*. У цьому випадку спостерігаємо за поєднанням усічених основ згаданих слів. Чітко можемо зафіксувати поєднання першої половини слова *чебурашка* та другої половини *інтернету*. Новоутворена лексема має значення 'російський національний інтернет', тобто внутрішній і окремий від всього іншого світу віртуальний простір, де буде присутня цензура: «Сподіваюсь, їм скоро запилять

[*чебурнет*:noun:inanim:m:v_zna] та ізолюють від усього нормального світу» [twitter, 2022-07-16].

Накладанням можемо назвати явище, що фіксується під час створення лексеми *могилізація*, адже вона практично співзвучна зі словом *мобілізація* і зберігає його значення. За основу взято слово *могила*, що вказує на конотацію смерті внаслідок мобілізації, однак суфікс **-ац(ія)** збережено: «Єдине, що на росії йде за планом -- [*могилізація*:noun:inanim:f:v_naz] власної армії» [youtube, 2022-05-16].

Окрему увагу звертаємо на слово *бавовнятко*, що фіксується 770 разів та походить від лексеми *бавовна*. У цьому випадку спостерігаємо суфіксальний спосіб творення за допомогою суфікса **-атк-**, що виражає значення здрібнілості та пестливості. Сама лексема позначає міфічну істоту, яка любить гратися з вогнем та спричиняти вибухи: «В Новій Каховці [*бавовнятко*:noun:inanim:n:v_naz] по трьох об'єктах водночас. Хаймарси вийшли на полювання» [twitter, 2022-08-29].

До цієї тематичної групи варто зарахувати ще 4 лексем, які є назвами певних нових термінів та ідеологій, що з'явилися і поширилися саме внаслідок повномасштабного вторгнення. Для їхнього утворення було використано іншомовні суфікси та префікси.

Найчастіше – понад 1000 разів – на просторах корпусу текстів ПАВУК зустрічаємо лексему *рашизм*. Основою цього слова стала назва Росії англійською мовою – *Russia*. До неї приєднано запозичений суфікс **-изм**, що зустрічається переважно в іншомовних словах та виражає наукові поняття та терміни з узагальненим змістом. Щодо змістового наповнення, то у випадку цієї лексеми фіксуємо значення 'тоталітарний режим, що сформувався в Росії за часи президентства В. Путіна'. Така назва була запропонована Верховною Радою України для позначення ідеології Росії, яка досить схожа з ідеями фашизму та нацизму. Власне у назві прослідковується схожість між ними на фонетичному рівні, що провокує асоціацію й на значеннєвому рівні: «Знищуйте проклятий

[**рашизм**:noun:inanim:m:v_zna] *напалмом і без жодних компромісів з демократією!»* [youtube, 2022-04-01].

За аналогією було створено термін *путінізм*, що походить від прізвища президента Росії та має ідентичний суфікс **-ізм**. За допомогою цього терміна описують підтечію рашизму, основні засади якої впливають саме з головної ідеології: *«Озвіріла орда повинна бути знищена. Путінізм [путінізм:noun:inanim:m:v_naz] головного мозку це як онкологія»* [youtube, 2022-04-23].

Особливу увагу хочемо звернути на лексеми *дерашистофікація* та *дерашизація*. У цих словах фіксуємо префікс **де-**, що має значення ‘скасування, усунення чогось’. Також виділяємо суфікси книжного забарвлення **-ац(ія)**, що сприяють творенню термінології.

Під час вживання слова *дерашистофікація* маємо на увазі ‘заходи, які допомагають у звільненні політики, культури та більшості сфер від впливу Росії та рашизму’: *«більше нікого не знайшли!!! Коли горить кацанія, йде [дерашистофікація:noun:inanim:f:v_naz]! Слава Україні !!!»* [telegram, 2022-06-20].

У випадку зі словом *дерашизація* маємо схожий контекст, адже теж йдеться про звільнення від рашизму: *«їм ніякі сеанси екзорцизму не допоможуть, тільки [дерашизація:noun:inanim:f:v_naz]»* [telegram, 2022-10-25].

Проаналізована тематична група «Події в Росії та світі» містить 13 лексем, кожна з яких є іменником. Найпродуктивнішими способами творення слів у межах цієї групи виступають слово- та основоскладання, а також суфіксація шляхом додавання суфіксів **-ац(ія)**, **-атк-**, **-изм**, **-ізм**. Зафіксовано наявність префіксально-суфіксального способу: префікс **де-** та суфікс **-ац(ія)**, а також прямих запозичень, адаптованих до системи української мови, та гру слів.

3.8. Події на фронті

Досить багатою на новоутворення є тематична група, що описує події, які сьогодні відбуваються на фронті. Вона налічує 15 лексем і практично всі вони слугують для того, щоб вказувати на смерть та вбивство.

Так, від слова *чорнозем* походять дієслова *чорноземити*, *зачорноземити*, *причорноземити*. Усі ці інфінітиви творяться суфіксальним або ж префіксальним способом.

Із суфіксів тут зустрічаємо спільний для всіх **-и-**, що є необхідним для творення інфінітива. Також, звісно, суфікс **-ти**, що теж позначає початкову форму дієслова. Бачимо це на прикладі слова *чорноземити*, що виступає в значенні ‘вбивати’, адже пов’язане з землею, а точніше саме українською землею, на яку здійснили напад. Тобто можемо трактувати це як ‘покласти когось у землю’: «Нам своє робити - [*чорноземити*:verb:imperf:inf] це біологічне сміття» [telegram, 2022-08-06].

Лексеми *зачорноземити* та *причорноземити* утворені префіксальним способом від проаналізованого вище слова *чорноземити*. Префікс **при-** у слові *причорноземити* вказує на дію стосовно якогось об’єкта, зокрема в нашому контексті – ворога. Йдеться про його знищення: «Так з Херсонщини драпають, що наші не встигли [*причорноземити*:verb:perf:inf] більше сотки)» [telegram, 2022-10-21].

Префікс **за-** у лексемі *зачорноземити* вказує на динаміку, тривалість дії, процес із результатом. Це слово також має значення ‘вбити’ доконаного виду: «Їбалась та країна, якщо за неї треба [*зачорноземити*:verb:perf:inf] всіх своїх громадян. Україна без українців це і є» [youtube, 2023-10-25].

До речі, у цій тематичній групі ми досить часто фіксуємо префікс **за-**, зокрема в таких лексемах: *замогили*, *задвохсотити*, *задвохсотити*, *затрьохсотити*.

Цей префікс є дієслівним та чітко вказує на тривалість дії в певному проміжку часу, інтенсивний розвиток подій. У наших прикладах він вказує переважно на смерть, тобто вбивство.

У лексемі *замогилити* фіксуємо префіксальний спосіб словотвору. Твірною основою є слово *могила*, похідним від неї – *могилити*, що теж фіксуємо в корпусі ПАВУК. Різниця між похідними лексемами полягає в значенні, адже слово *могилити* фіксує семантику вбивства, тобто доведення до могили в якості недоконаного виду, тобто незавершеної дії: «Коли впливе грабунок то и будемо [*могилити*:verb:imperf:inf]. Не захищайте тих это грабує. І нехтує усіма» [youtube, 2023-01-03].

Лексему *замогилити* утворено вже з додаванням префікса *за-*, що надає значення завершеної дії та отримання певного результату: «Адреса і час є треба і решту там [*замогилити*:verb:perf:inf]!» [telegram, 2024-01-10].

Окрім цього, фіксуємо лексему *Е-могила*, яку трактуємо як умовну українську державну програму зі знищення ворога. До неї щодня «під'єднуються» нові російські користувачі завдяки Збройним силам України. Очевидно, що утворилася вона від слова *могила* та має літеру *Е*, що, ймовірно, є усіченою версією слова *електронна* через тенденцію до економії мовних зусиль. Тож спостерігаємо творення безафіксним способом за допомогою складання: «Кривонос це сила ze це [*e*:noninfl] [*могила*:noun:inanim:f:v_naz:&predic]» [youtube, 2023-04-05].

Щодо лексем *задвохсотити* та *захдвохсотити*, то в цих випадках творення відбувалось складніше. Першочергово фіксуємо словосполучення *200 кілограм*, тобто вагу труни військового, що загинув. Ймовірно, така назва прийшла до нас через війну в Афганістані, де була практика перевозити тіла літаками і зважувати їх задля розрахування можливості транспортування. Тож, відбулося усічення і залишилося лише число 200. У результаті переходу числівника до іменника, утворилося слово *двохсотий*, адже дві сотні. Цікаво, що сьогодні ми фіксуємо два варіанти слововживання: *двохсотий* та *двухсотий*, де правильним відповідно до правопису української мови є перший приклад, але частіше фіксуємо повторювання другого.

Тож, опісля було створено інфінітив *двохсотити* за допомогою суфіксації: «Свиноруски - співучасники злочинів. Так що - [*двохсотити*:verb:perf:inf] цих

алкашок так само, як і їхніх ємель» [telegram, 2023-03-22]; «Прибігли, сфоткались і побігли далі русачків [*двухсотити*:verb:imperf:inf] і територію повертати» [telegram, 2022-09-09].

За допомогою цих твірних дієслівних основ було утворено похідні з додаванням префікса **за-** зі значенням ‘зробити людину двохсотою’, тобто в результаті – мертвою: «*Задвохсотити* [*задвохсотити*:verb:perf:inf] цього підара. Якщо немає закону, люди будуть робити» [youtube, 2023-07-21]; «Було би круто взяти його в полон, або [*задвохсотити*:verb:perf:inf] накрайняк» [telegram, 2022-08-13].

Лексема *затрьохсотити* має схожий ланцюг творення, однак походить не від ваги труни, а від номера бланку обліку поранених, який заповнюють командири підрозділів, коли людина зазнала пошкодження. Тож, маємо числівник 300, що перейшов до іменника і набув його особливостей. У результаті суфіксації утворилося дієслово початкової форми – *трьохсотити* – зі значенням ‘ранити, травмувати’: «*верховної Зради та ОПУ, щоб вони допомагали Могилити та* [*трьохсотити*:verb:perf:inf] *Населення України....отже Пропандони, достаньте свого язика із*» [youtube, 2023-10-14].

Опісля додалася префіксація і за допомогою префікса **за-** утворилася похідна лексема – *затрьохсотити*: «*Думаю, що з близької відстані я нею зможу* [*затрьохсотити*:verb:perf:inf], *а якщо з приміщення, то можу*» [web, 2022-08-14].

Прослідковуємо у цій тематичній групі творення й іменників, яке відбувається шляхом словоскладання. Йдеться про лексеми *затридні* та *затридня*, що мають різні варіанти написання та вживання. Походять вони від гасла росіян: «Київ за три дні». Це пов’язано з тим, що під час наступу на Україну вони щиро вірили в те, що зможуть захопити столицю за лічені дні. Перший варіант вживання лексеми відповідає українському зразку поєднання числівника три з іменником. Другий варіант більше пов’язаний із російською мовою.

Відповідно, у випадку творення цих лексем відбулося складання слів *за, три, дні* та поява складного слова з цілого словосполучення: «*А міллі казав Київ затридні* [затридний:adj:p:v_naz]. *Кому вірити?*» [telegram, 2023-01-20]; «*Ми ж українці, а не затридня* [затридний:adj:f:v_naz] *рашистська*» [telegram, 2023-03-22].

Не менш цікавим словом є *пакетизуватися*, яке має значення помирати. Походить воно від лексеми *пакет* та твориться шляхом суфіксації. Йдеться про те, що тіла росіян складають у сміттевий пакет, тож, очевидно, від цього новолексема й набула семантики. Зокрема, до твірної основи було додано суфікс *-ува-*, що засвідчує творення нової термінологічної лексики та багатократність. Окрім цього, виділяємо постфікс *-ся*, що вказує на дію, яку виконавець спрямовує на себе: «*якщо встигне доїхати до фронту, як чмобик і не [пакетизуватися:verb:rev:perf:inf]*» [telegram, 2022-09-28].

Аналіз тематичної групи «Події на фронті» засвідчив наявність 15 лексем: *чорноземити, зачорноземити, причорноземити, замогилити, могилити, Е-могила, задвухсотити, задвохсотити, двохсотити, двухсотити, затрьохсотити, трьохсотити, затридні, затридня, пакетизуватися*.

Більшу частину слів цієї групи складають дієслова, що походять від іменникових основ та мають значення 'вбивати'. Вони творяться за допомогою суфіксації та префіксального способу. Відповідно, найпродуктивнішими суфіксами є суфікси початкової форми дієслова *-и-, -ти*, а префіксом є *за-*.

Простежуємо й за наявністю трьох іменників: *Е-могила, затридні, затридня*. Усі вони утворені безафіксним способом за допомогою словоскладання. У першому випадку маємо складне слово за типом прикметник + іменник, решту – складання з цілого словосполучення.

3.9. Військовослужбовці

Ще однією тематичною групою слів є ті, що описують військовослужбовців, тобто назву деяких військових професій, груп чи підрозділів. Таких лексем ми налічуємо 8.

Численну групу складають слова, що мають в своїй основі іншомовний префікс **кібер-**, який продукує слова зі значенням ‘пов’язаний із комп’ютером, Інтернетом’: *кіберкозаки, кіберпартизани, кіберфронт*. Сьогодні цей напрям є досить важливим для української армії, адже Росія завдає удари не лише на основному полі бою, але й у кіберпросторі. Зокрема йдеться про проникнення в бази даних, державні системи, поширення реальної інформації на територію Росії тощо. Сучасна війна відрізняється від минулих, адже інфопростір неабияк впливає на перебіг подій. Саме інформаційну боротьбу в мережі веде українське кібервійсько, що складається з IT-спеціалістів.

Відповідно, у всіх трьох вищезгаданих випадках творення відбувалося за допомогою префіксації. Префікс **кібер-** позначає когось, хто пов’язаний із цифровою сферою, комп’ютерами. Відповідно до правопису української мови, ми будемо писати новоутворені слова з компонентом **кібер-** - разом.

Лексема *кіберкозаки* вказує нам на зв’язок із козаками та історією України, що одразу апелює до розрізнення «свій-чужий»: *«там і справді не потрібно: Український жнець і інші [кіберкозаки:noun:anim:p:v_naz] автоматизували процес настільки, що достатньо просто відкрити фоном mhddos»* [telegram, 2022-08-29]; *«не все. Є у нас IT- армія ([кіберкозаки:noun:inanim:p:v_naz], кіберпартизани) — спільнота українських IT-спеціалістів»* [web, 2022-05-23].

У слові *кіберфронт* префікс **кібер-** поєднується з лексемою *фронт*, що вже передбачає семантику боротьби та війни. Відповідно, можемо припустити, що *кіберфронт* має значення ‘війна в цифровій сфері’: *«IT-армія продовжує боронити [кіберфронт:noun:inanim:m:v_zna] та завдавати ворогу ударів»* [twitter, 2022-05-23]; *«1800 онлайн-сервісів росії. Боротьба триває. Продовжуємо тримати [кіберфронт:noun:inanim:m:v_zna] разом та докладати максимум зусиль, щоб подолати ворога»* [web, 2022-06-02].

Лексема *кіберпартизани* поєднує в собі значення віртуального простору та добровільної війни у складі партизанських угруповань. Ймовірно, можемо вважати, що кіберпартизанами є люди, що борються за власним бажанням та сповідують певні цінності, наприклад свободу та незалежність України від Росії

у будь-якому просторі: «Радіо зламали дбайливі [кіберпартизанин:noun:inanim:p:v_naz], щоб у людей був час завчасно підготуватися до деокупації» [telegram, 2023-03-22]; «надзвичайно корисній базі даних, якою поділилися з нами Білоруські [кіберпартизани:noun:inanim:p:v_naz]: реєстр перетину кордону Білорусі. Ми знали діапазони номерів» [web, 2022-08-27].

Зустрічаємо ще одну лексему, що пов'язана з комп'ютерами та мережами, – *ІТ-армія*. У цьому випадку можемо спостерігати за словоскладанням. Взаємодіє аббревіатура *ІТ*, що розшифровується як *Information Technology*. Це словосполучення є запозиченням, яке потрапило до української мови разом із новим напрямом діяльності, – *інформаційні технології*. Власне, словосполучення є прямим запозиченням, що було адаптоване до української фонетичної системи.

Загальновживаний вислів скоротили до варіанту аббревіатури у зв'язку з тенденцією до економії мовних зусиль. До *ІТ* додали повне слово *армія*, тож внаслідок безафіксного способу словотворення, з'явилася нова лексема: «*ІТ [ІТ:unclass] армія [армія:noun:inanim:f:v_naz] публікує перші 27 тис. файлів з мереж центробанку росії*» [twitter, 2022-11-04]; «*і цифрова інфраструктура русні також добряче дістала. Мінцифра та ІТ [ІТ:adj:f:v_naz] армія [армія:noun:inanim:f:v_naz] України насипала 600 російським сайтам. Найбільше постраждали*» [telegram, 2022-06-06].

Повертаючись до аббревіатур, хочемо звернути увагу на лексеми *ТРО* та *ТРОшнік*. Відповідно, твірною основою для обох слів була назва *Територіальна оборона*, яку вирішили зібрати в аббревіатуру задля економії мовних зусиль. Поняття *Територіальна оборона* означає певний 'комплекс заходів, які вживають задля відбиття нападу ворога та захисту державного кордону'. На початку повномасштабної війни такі заходи проводилися в кожному населеному пункті. У них брали участь переважно добровольці, які згодом переходили до лав ЗСУ.

Похідним від цього стало слово *ТРОшнік*, тобто людина, що знаходиться в ТРО. Похідну лексему утворено за допомогою суфіксації: до основи додали суфікс **-ік-**, що вказує на належність до певної професії, певного роду заняття, а в нашому випадку – до Територіальної оборони: «*Ну і судя по постанам Доніка у харківській [тро:noun:inanim:f:v_mis:nv:abbr] є як тін РПГ та Карлгустави*» [twitter, 2022-05-12]; «*не дайте себе обдурити і якщо у вас [ТРОшнік:noun:inanim:m:v_naz:prop] хоче забрати тачку на блокпосту - це також на...бка*» [telegram, 2024-04-11].

Також 542 рази фіксується лексема *мобік* та походить від слова *мобілізація*. Спостерігаємо усічення та суфіксацію з додаванням суфікса **-к-**, що закріплює за словом значення ‘людина, яку призвали на службу’: «*Ще жодного випадку не чув щоб так званий [мобік:noun:inanim:m:v_naz] розвернувся і спробував вбити якогось рашиста*» [twitter, 2022-08-12]; «*Може це наш [мобік:noun:inanim:m:v_naz] з окупованих Донецької або Луганської області?*» [telegram, 2022-10-21].

Важливо також зафіксувати лексему *повітряник*, що є назвою спеціаліста з безпілотних літальних апаратів. Спосіб творення чітко прослідковується і можемо одразу сказати, що це суфіксація. Твірне слово – *повітря*, суфікс **-ик-** у поєднанні з **-н-**, що означає фах, місце перебування, сферу діяльності.

Незважаючи на це, фіксуємо ще одне значення, виходячи з наведеного контексту: «*та [повітряник:noun:anim:m:v_naz] такий "Тривога", а потім передумав*» [telegram, 2022-08-17]. Йдеться про людину, яка належить до військ Протиповітряної оборони.

Під час аналізу тематичної групи «Військовослужбовці» нам вдалося виокремити 8 лексем: *кіберкозаки*, *кіберпартизани*, *кіберфронт*, *ІТ-армія*, *ТРО*, *ТРОшнік*, *мобік*, *повітряник*. Усі вони є іменниками, які утворилися шляхом префіксації (**кібер-**), суфіксації (**-ік-**, **-ник-**), словоскладання та творення аббревіатур.

Під час дослідження матеріалу ми застали початок тренду під назвою «Ухилянство». Йдеться про активне поширення наративів на тему того, що

втікати від війни та мобілізації – це необхідна річ. Найбільше подібних питань порушується у соціальній мережі Тік Ток, де активно розгортаються дискусії між користувачами. Матеріали цієї соціальної мережі не входять до того переліку, який опрацьовує корпус текстів ПАВУК, однак ми вважаємо за потрібне надати кілька прикладів новостворених слів, які прямо зараз формують нову тематичну групу, яка буде цікавою для подальших досліджень.

Отже, йдеться про лексему *тисоплавці*, що вказує на людину, яка намагалася незаконно перетнути державний кордон через річку Тиса, щоб уникнути мобілізації. Слово утворене за типом словоскладання іменник + іменник з сполучним голосним *о* – Тиса + плавець: «*тисоплавці* – баласт для фронту».

Цікавим випадком є аббревіатура *ВОШ*, яка розшифровується як *Варшавська окрема штурмова*. Аббревіатуру утворено за зразком *ОШБ* – *Окрема штурмова бригада*. Така гра слів породжує насмішку та виражає зневажливе ставлення до людей, які виїхали з країни, порівнюючи їх із тими, хто безпосередньо воює.

ТРО «Сципіхота» також є досить показовим словосполученням. Шляхом вживання слів, які перш за все стосуються військовослужбовців, українці намагаються принизити тих, хто не виконує державний обов'язок. Слово *сци* має негативну конотацію та належить до розмовного стилю, у той час як *піхота* – це професійна лексика. Своєрідне поєднання непоєднуваного допомогло створити комічний ефект.

Під час аналізу тематичної групи «Військовослужбовці» нам вдалося виокремити 8 основних лексем: *кіберкозаки*, *кіберпартизани*, *кіберфронт*, *ІТ-армія*, *ТРО*, *ТРОшнік*, *мобік*, *повітряник*. Усі вони є іменниками, які утворилися шляхом префіксації (**кібер-**), суфіксації (**-ік-**, **-ник-**), словоскладання та творення аббревіатур.

Також фіксуємо нові лексеми на позначення людей, які ухиляються від військової справи. Вважаємо, що згодом цей матеріал розширитися та слугуватиме гарним джерелом подальших досліджень.

Аналіз неологізмів, зафіксованих у 9 тематичних групах, засвідчив, що іменники становлять найпродуктивніший клас. Вони творяться шляхом суфіксації та осново- та словоскладання за типом іменник + іменник. Прослідковується формування аббревіатур, а також накладання лексем.

Не менш продуктивною групою є дієслова, що формуються внаслідок суфіксації від іменникової основи. Окрім цього, більшість із них творяться й за допомогою префіксації з додаванням афіксів **за-**, **від-**, **на-**.

Найменшою групою є прикметники. Вони виникають внаслідок суфіксації й осново- та словоскладання.

ВИСНОВКИ

Українська мова є досить динамічною та відкритою системою, що активно реагує на зовнішні зміни. Вона швидко оновлює лексичний склад відповідно до потреб своїх мовців, віддзеркалюючи їхні інтереси, способи життя та проблеми. Сьогодні ж українська мова розвивається надшвидкими темпами, оскільки її носії переживають події війни. Унаслідок цього відбувається неологізація, яка має переважно емоційне та саркастичне забарвлення. Українці вдаються до гумору, через який утворюють нові лексеми, де твірними основами виступають номінації лідера Росії, його мешканців, українських та зарубіжних політиків, зброї тощо. Також яскраво прослідковується опозиція «свій»/«чужий». Йдеться про те, що похідні слова від лексем, які представляють «своїх» та «своє», мають позитивну конотацію, тоді як похідні від «чужих» - негативну.

За поширенням нових лексем ми можемо спостерігати переважно в соціальних мережах або ж на сторінках вебсайтів, де найчастіше проходять обговорення всіх актуальних подій. Саме там люди можуть вільно висловлювати думки, обурення, захоплення, не дотримуючись норм української мови та орфографії. Це дає їм відчуття свободи і зумовлює творення яскравих неологізмів.

Завдяки співпраці польських та українських мовознавців було створено корпус текстів ПАВУК, до складу якого увійшли тільки ті лексеми, які були зафіксовані в телеграм-каналах, на ютубі та новинних сайтах після початку повномасштабного вторгнення. Представлений в корпусі матеріал є дуже важливим для дослідження реального стану мови в поточний період її існування.

Під час роботи з вебкорпусом ПАВУК нам вдалося зібрати 154 лексеми, які ми зараховуємо до неологізмів у зв'язку з тим, що вони незафіксовані в словниках української мови. Вважаємо за потрібне також зазначити, що подані нами аналітичні та кількісні дані є актуальними станом на 29 квітня 2024 року. Оскільки матеріал у корпусі ПАВУК постійно оновлюється, то з кожним днем там можуть з'являтися нові лексеми.

Відібрані неологізми було класифіковано за семантикою та розподілено між 9 тематичними групами: зброя та дії, пов'язані з її використанням, цивільне життя, відтопонімні дериванти, деривати від антропонімів – назв політичних та громадських діячів, назви росіян, події в Росії та світі, назви Росії, події на фронті, військовослужбовці.

У тематичній групі «Зброя та дії, пов'язані з її використанням» виокремлено 18 лексем. 11 із них є дієсловами з позначенням дії, яка передбачає застосування певного виду зброї. Усі вони мають значення 'вбити' або 'знищити' та є похідними словами від назв іноземної зброї.

Ми з'ясували, що дієслова цієї групи здебільшого творяться суфіксальним способом – додаванням суфікса основи **-и-** та інфінітива **-ти**. Частина з них утворена й префіксальним способом за допомогою афіксів **за-, від-**.

До тематичної групи «Зброя та дії, пов'язані з її використанням» належать і іменники, кількість яких дорівнює 7. Найпродуктивнішим способом деривації серед згаданих лексем є слово- та основоскладання за типом іменник + іменник зі сполучним голосним та без. До цієї тематичної групи входять також інтерферовані іменники, які успішно адаптувалися до української фонетичної системи.

До другої тематичної групи під назвою «Цивільне життя» входить 23 лексеми. З-поміж них нараховуємо 12 іменників, що дає змогу зробити висновок про перевагу іменників над іншими частинами мови в межах цієї групи. Творення цих лексем відбувається шляхом слово- та основоскладання за типом складних слів іменник + дієслівний пен'я, іменник + іменник та творення з цілих словосполучень. Також у межах другої тематичної групи можемо спостерігати виникнення аббревіатури, яка стає твірною основою для похідних від неї слів. Варто виділити і скальковані або ж транслітеровані запозичення.

Дієслова тематичної групи «Цивільне життя» налічують 8 слів. Вони утворені переважно префіксальним або ж суфіксальним способами. У першому випадку за допомогою суфікса інфінітива **-ти** та суфікса основи **-и-**, а в другому з додаванням префіксів **за-, від-, на-, з-**.

Частина слів другої тематичної групи представлена субстантивованими прикметниками. Вони утворені за типом прикметник + іменник із сполучним голосним *о*, а також іменник + іменник зі сполучним *о*.

Третю тематичну групу налічують слова, що утворюються від топонімів. Група «Відтопонімні деривати» фіксує 6 лексем, з-поміж яких виділяються 3 іменники та 3 дієслова. Іменники утворилися шляхом використання суфіксів *-ик-*, *-чат-*, *-юх-*. В одному з них простежується ще й словоскладання.

Дієслова є інфінітивами і утворюються префіксальним та суфіксальним способами: за допомогою суфіксів *-и-*, *-ти* та префіксів *за-*, *від-*.

Тематична група «Деривати від антропонімів – назв політичних та громадських діячів» є найбільшою та налічує 34 лексеми. Група дієслів становить 12 одиниць, кожна з яких є інфінітивом та утворюється шляхом суфіксації. Деякі дієслова сформувалися за допомогою префіксації з використанням префіксів *за-* та *від-*, що надали лексемам значення доконаного виду.

Іменники тематичної групи «Деривати від антропонімів – назв політичних та громадських діячів» налічують 21 слово, що твориться переважно шляхом суфіксації – додавання питомих українських суфіксів *-енн-*, *-чук-*, *-ець*, *-к-*, *-юк*, *-енк-*. Частина наведених іменників виникла внаслідок словоскладання за типами іменник + іменник та творення з цілого словосполучення. Також простежується наявність морфологічного явища – накладання лексем за фонетичною подібністю.

У межах цієї тематичної групи вдалося простежити й творення прикметника *кадирявий*, що відбулося за допомогою суфікса *-яв-*.

Тематична група «Назви росіян» містить досить велику кількість лексем – 24 одиниці. Найпоширенішою частиною мови в межах цієї групи є іменник, що налічує 22 лексеми. Слова цієї тематичної групи здебільшого утворилися шляхом суфіксації. Зокрема одним із найпродуктивніших суфіксів визначено *-ець*, що вказує на приналежність людини до певної нації, місця проживання тощо. Також частовживаним є суфікс *-н-*, що допомагає утворювати збірні

поняття. Іменники цієї тематичної групи утворюються й за допомогою словоскладання за типом іменник + іменник. Яскраво вираженими є прямі запозичення та субстантивовані слова.

Дієслова в цій тематичній групі представлені тільки 2 лексемами, утвореними шляхом суфіксації.

Окрім цього, нам вдалося виокремити й прикметники. Способами їхнього творення виступають: суфіксальний спосіб та словоскладання за типом іменник + іменник зі сполучним голосним *е*.

Під час аналізу тематичної групи «Назви Росії» ми виділили 13 лексем, які використовуються для найменування Російської Федерації. 12 із них є іменниками, утвореними за допомогою використання суфіксів **-к-**, **-і(я)**, **-стан**. Також варто зазначити про активне осново- та словоскладання й транслітерацію запозичених слів.

У межах тематичної групи «Назви Росії» фіксуємо лише одне дієслово – *кацанити*. Воно виникло внаслідок суфіксації і набуло значення ‘говорити російською’. Зауважуємо, що це слово не передає назву країни, однак воно є похідним від того, що використовується безпосередньо для номінації Росії.

13 лексем налічує тематична група «Події в Росії та світі». Кожне зі слів цієї групи є іменником, для якого найпродуктивнішим способом творення слів стало слово- та основоскладання, а також суфіксація: **-ац(ія)**, **-атк-**, **-изм**, **-ізм**. Окрім цього, зафіксовано наявність префіксально-суфіксального способу: префікс **де-** та суфікс **-ац(ія)**, прямих запозичень та гру слів.

Під час аналізу тематичної групи «Події на фронті» було виділено 15 слів. Лексеми цієї групи в більшості є дієсловами, що походять від іменникових основ та мають значення ‘вбивати’. Вони творяться за допомогою суфіксації та префіксації. Відповідно, найпродуктивнішими суфіксами є **-и-**, **-ти**, а префіксом – **за-**.

З-поміж усіх дієслів цієї групи вдалося виокремити й іменники. Усі вони утворені безафіксним способом за допомогою словоскладання. У першому

випадку маємо складне слово за типом прикметник + іменник, решту – складання з цілого словосполучення.

Аналіз тематичної групи «Військовослужбовці» засвідчив 8 лексем. Кожна з них є іменником, утвореним шляхом префіксації (**кібер-**) або суфіксації (**-ік-, -ник-**), словоскладання та безафіксним способом.

Загальний аналіз наведених вище 9 тематичних груп дає змогу зробити висновок щодо певних тенденцій словотворення та найпродуктивніших словотвірних моделей.

Варто зазначити, що найбільший клас неологізмів становлять іменники. Вони займають переважну частину в кожній тематичній групі та використовуються задля найменування того чи іншого предмета, явища, персонажа. Найпродуктивнішим способом творення для іменників є суфіксація шляхом додавання як питомих українських суфіксів, так і запозичених. Не менш поширеним виступає осново- та словоскладання, тобто творення складних слів за типом іменник + іменник. Час від часу прослідковувалося й формування аббревіатур, а також накладання лексем одна на одну за фонетичною схожістю.

Другою продуктивною групою виступають дієслова, що також присутні практично в кожній згаданій тематичній групі. Вони переважно зафіксовані в початковій формі дієслова, тож відображають суфіксацію від іменникової основи. Більшість дієслів мають також префіксацію. Здебільшого найпоширенішими префіксами виступають **за-, від-, на-**, що мають значення інтенсивної дії. Цікаво, що майже всі дієслова кожної тематичної групи мають контацію смерті, а іноді і пряме визначення 'вбити', 'знищити'. Така тенденція є досить показовою, адже ми досліджуємо лексеми війни, тож мова фіксує їх та вказує на те, що протягом 2022-2023 років українці весь час намагаються вбивати ворога.

Найменшою групою представлено прикметники, для яких продуктивними способами творення стали суфіксація й осново- та словоскладання.

Ми вважаємо необхідним зауважити також наявність неосемантизмів у кількох тематичних групах. Можемо сказати, що вони є прикладом того, що

люди сповідують тенденцію до економії мовних ресурсів. Замість того, щоб вигадувати окрему назву для тих чи інших предметів та явищ вони використовують вже наявні в мові слова, розширюючи їхнє значення. Варто зауважити також, що ці слова не відбираються у випадковий спосіб. Як можна помітити з наведених прикладів, лексеми переважно називають ті речі, що за функціоналом чи певними особливостями є досить схожими до того, що ми зустрічаємо в їхньому прямому значенні.

Фіксуємо в межах кількох груп і okazіоналізми, утворені шляхом неправильної адаптації слова або ж опосередкованого запозичення.

Загалом, після глибокого аналізу семантичних та структурних особливостей неологізмів хочемо зауважити, що часто лексичний склад поповнюється новими словами задля того, аби допомогти мовцю відтворювати актуальні події, проводити комунікацію та називати нові предмети. Усі нові слова утворюються за вже відомими нам зразками, що існують в мовній системі. Саме тому ніякі динамічні процеси не зможуть відбуватися без наявності стабільної норми та структури.

Українці пережили багато потрясінь протягом 2022-2023 років і продовжуть переживати це сьогодні. Саме тому ми вважаємо, що на цьому неологізація не закінчується, а матеріалів для майбутніх робіт корпус текстів ПАВУК зафіксує ще чимало. Вони, у свою чергу, можуть стати основою для подальших досліджень. Окрім цього, наша робота може слугувати матеріалом для дослідження мовної свідомості українців та простеження змін у мовній картині світу носіїв української мови. Із часом також можна буде прослідкувати за переходом частини зафіксованих нами лексем до пасивного стану української мови або ж до загальновживаних слів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 2014-й розширив лексикон українців неологізмами, пов'язаними з війною. URL: https://zaxid.net/2014y_rozshiriv_leksikon_ukrayintsiv_neologizmami_povyazanimi_z_viynoyu_n1335798
2. 7 скоромовок українською, які додають віри в перемогу. URL: https://www.instagram.com/p/CcqGp1Jt_j6/ (дата звернення: 01.06.2024).
3. Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Ukrained>
4. Арестовлення, чорнобаїти, затридні: в Мережі вигадали "словник" сучасної української мови. URL: <https://tsn.ua/ato/arrestovlennya-chornobayiti-zatridni-v-merezhi-vigadali-slovník-suchasnoyi-ukrayinskoyi-movi-2022004.html> (дата звернення: 01.06.2024).
5. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова: морфологія. Київ: Наукова думка, 1969. 588 с.
6. Бобкова Т. В. Корпус текстів: основні аспекти визначення // Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. № 29. 2014. С. 11–20.
7. Бойко О. Абетка повномасштабної війни: які слова ввійшли в ужиток і чому. URL: <https://chytomo.com/abetka-povnomasshtabnoi-vijny-iaki-slova-vvijshly-v-uzhytok-i-chomu/> (дата звернення: 01.06.2024).
8. Вознюк Ю. Неосемантизми в складі нових українських фразеологізмів // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія, 2020. Т. 2. № 44. С. 459–462.
9. Вусик Г. Л., Павлик Н. В. Неологізми як мовне відображення російсько-української війни 2022 року // Закарпатські філологічні студії. 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 52–57.
10. Гладченко А. М., Комарова О. С. Неологізація лексики у період російсько-української війни // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 34 (73) № 1 Ч. 1. 2023. С. 7–13.

11. Горlach П. З'явився словник неологізмів війни від проєкту АрміяInform // Суспільне культура. URL: <https://suspilne.media/culture/264155-zavivsa-slovník-neologizmiv-vijni-vid-proektu-armiainform/> (дата звернення: 01.06.2024).
12. Грицак Є. Неологізми в сучасній українській літературній мові. Друкарня ОО. Василіян у Жовкві, 1936. 65 с.
13. Гриценко С. Динаміка лексику української мови XVI-XVII ст. : дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 1150 с.
14. Гриценко С. Лексикон української мови XVI-XVII ст.: статистика і динаміка. [Електронний ресурс] URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27332/Grytsenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 01.06.2024).
15. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. 2022. № 2 (32). С. 9–13.
16. Демська О. М. Текстовий корпус: поняття і визначення // Дивослово. 2011. № 10. С. 35–37.
17. Демська-Кульчицька О. М. Що таке корпус текстів? // Культура слова. № 64. С. 35–38.
18. Довбня Л., Товкайло Т. Неологізми та їх відтворення в інтернетних засобах масової комунікації // Society Document Communication. 2022. № 14. С. 209-232.
19. Дюкар К. В., Пономаренко О. О. Структурно-семантична організація неодериватів, зафіксованих в українськомовному медіапросторі від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну // Закарпатські філологічні студії. Т. 1, № 28. С. 46–50.
20. Жулінська М., Круглій О. Неологізми як мовне відображення війни // Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2022. № 3(14). С. 103–110.

21. Кирилюк О., Періхання А. Лексика дискурсу російсько-української війни: структурно-семантичний аспект // Наукові тренди постіндустріального суспільства: матеріали III Міжнародної наукової конференції, м. Харків, 13 жовтня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 76–79.
22. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: Монографія. К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
23. Ковалів П. Деякі особливості словотворення в українській мові. Нью-Йорк : Наукове товариство ім. Шевченка, 1969. Ч. 31. 24 с.
24. Козинець І. Відображення війни у мові крізь призму неологізмів // Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство. 2023. Вип. 61. Том 2. С. 135–140.
25. Корпуси української мови. URL: <https://uacorporus.org/Kyiv/ua/other-ukrainian-corpora>
26. Костів О. Ідей Празької лінгвістичної школи в українському мовознавстві першої третини XX ст. // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 29. Львів, 2000. С.94-101.
27. Костів О. Співвідношення динаміки та статичності в мові // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів, 2010. Вип. 50. С. 404–407.
28. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. 3-тє вид. К. : ВЦ «Академія», 2010. 464 с. (Серія «Альма-матер»).
29. Ладоня К. Ю. Неологізми в українській мові: сутність, визначення, принципи класифікації та функціонування // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія : Філологія. Одеса, 2018. Вип. 36. Т. 1. С. 38–40.
30. Лисенко О. Ситуативна лексика у коментарях українськомовних користувачів соцмереж // Педагогічний вісник: науково-методичний щоквартальний журнал. Мовознавчі студії. 2022. С. 165–167.

31. Лісова Ю. Це ж було вже, локдаун і кіборги: 34 нові українські неологізми і фразеологізми. URL: <https://chytomo.com/tse-zh-bulo-vzhe-lokdaun-i-chypuvannia-33-novi-ukrainski-neolohizmy-i-frazeolohizmy/> (дата звернення: 01.06.2024).

32. Люзьяк Г. Т. Неологізми як вербальні маркери російсько-української війни 2022-2023 років. // Студентські наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Соціогуманітарні науки» / укл. З. В. Столяр. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2023. Вип. 2 (14). С. 36–43.

33. Могельницька Л. Роль лінгвістичних корпусів в обробці природної мови. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/78-1.pdf> (дата звернення: 01.06.2024).

34. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (2004–2006) : 9. словник / А. Нелюба, С. Нелюба. Х. : Майдан, 2007. 144 с.

35. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2014). Словник. Х.: Харківське історикофілологічне товариство, 2015. 220 с.

36. ПАВУК: Польський автоматичний вебкорпус української мови. URL: pawuk.ipipan.waw.pl/query_corpus/

37. Паламарчук Л. С. Лексико-семантичний розвиток мови // Мовознавство. 1982. № 4. С. 3-8.

38. Пена Л. І. Лексико-словотвірні інновації в сучасній українській періодиці // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2016. Вип. 20(1). С. 135–138.

39. Петрів О. Лексика і фразеологія російсько-української війни // Філологічні дискусії: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 24 листоп. 2022 р. С. 34–38.

40. Підкамінна Л. Лінгвостилістика неологізмів у мові сучасних українських ЗМІ // Лінгвостилістичні студії. 2019. Вип. 10. С. 144–153.

41. Пустовіт Л.О. Оказіоналізм // Українська мова: Енциклопедія. 2-е вид. К: Вид.-во Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. С. 432-433.

42. Ренчка І. Зміни мовної ідентичності українців на початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (на матеріалі соціальних мереж та інтернет-видань кінця лютого — початку квітня 2022 р.) // Мова: класичне - модерне - постмодерне. 2023. Вип. 9. С. 72–98.
43. Семенко Г. М. Синхронія та діахронія в історичних соціолінгвістичних дослідженнях // Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологія». Острог: НаУОА, 2019. Вип. 7 (75). С. 11–13.
44. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. К. : Вища шк. Головне вид-во, 1988. 328 с.
45. Синявський О. Норми української літературної мови. URL: https://r2u.org.ua/guides/synyavsky/slovotvir_skladni_slova (дата звернення: 01.06. 2024).
46. Сосюр Фердінан де. Курс загальної лінгвістики. К., 1998. 324 с.
47. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). 2-ге вид.. К.: Пугач, 2005.
48. Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Біла Церква: «Авторитет», 2019. 198 с.
49. Струганець Л. Лексика на перетині наукових парадигм : монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 212 с.
50. СУМ – Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР ; редкол.: І. К. Білодід [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970. Т. 1. 799 с. ; 1971. Т. 2. 550 с. ; 1972. Т. 3. 744 с.; 1973. Т. 4. 840 с. ; 1974. Т. 5. 840 с. ; 1975. Т. 6. 832 с. ; 1976. Т. 7. 723 с. ; 1977. Т. 8. 927 с. ; 1978. Т. 9. 916 с. ; 1979. Т. 10. 658 с. ; 1980. Т. 11. 699 с.
51. Тараненко О. О. Неологізм// Ізборник. URL: <http://surl.li/udcks> (дата звернення: 01.06. 2024).
52. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. НИСД. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku> (дата звернення: 01.06. 2024).

53. Хар М. Є. Воєнний дискурс: процеси неологізації // Закарпатські філологічні студії. Т. 1, № 24. С. 160–166.
54. Цигвінцева Ю. Неофразеологізми в контексті російсько-української війни // Культура слова №96, 2022. С. 141-151.
55. Шведова М. О. Корпусні методи дослідження регіональних відмінностей у межах однієї мови (на матеріалі регіональних корпусів української та російської мов) // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Філологія. Вип. 77. С. 33–38.
56. Яцимірська М. Мова війни і «контрнаступальна» лексика у стислих медійних текстах // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. 2023. Випуск 52-53. С. 280–290.